

رۆلی میدیایا کوردی ل رومالا کهمپینا رێفراندوما ۲۰۱۷ ل ههریما کوردستانی-که نالی روداو و کوردستان ۲۴ و ئین ئارتی وهک نمونه

زهره احسان رهههزان^۱ - عمران عمر علي^۲

Omran.ali@uod.ac - Zahrakorkmaz@gmail.com

^۱ پشکا په یوه ندیین نافده وه لقی و دبلوماسی، کولیژا زانستین سیاسی، زانکویا دهۆک، دهۆک، ههریما کوردستانی، عیراق.
^۲ پشکا سیسته مین سیاسی و سیاسه تا گشتی، کولیژا زانستین سیاسی، زانکویا دهۆک، دهۆک، ههریما کوردستانی، عیراق.

پوخته:

د څی څه کۆلینیدا مه رۆلی میدیایا کوردی د رومالا کهمپینا رێفراندوما ۲۰۱۷ ل ههریما کوردستانی ههلسهنگاندییه، کا ئایا ههتا چ ئاست میدیایا کوردی یا ئیکگرتی بویه د کهیسا رێفراندومیدا. ژبهر کو د رێفراندومیدا نامین جودا هه بویه، و میدیایا رۆل هه بویه د څه گۆهاستنا په یامین جودا جودا بۆ لایه نین سیاسی و وهلاتین دهووبه. مه ئەف څه کۆلینه ئەنجام دایه داکو بزانی د رێفراندومیدا کا میدیایا رۆله کێ ئه رینی گیرایه یان ژێ نه رینی، چ جوره کاریگه ری هه بویه، ههروهسا دهستنیشان کرنا نامه یه کا ئیکگرتی د کهیسا رێفراندومیدا د هندهک که نالین کوردی یین هه ره بهرز و دیاردا. ژبهر وی یه کێ مه سی میدیایین کوردی ژبوی څی څه کۆلینی هه لپارتینه، که نالی روداو و کوردستان ۲۴، ئین ئارتی. چونکه روداو و کوردستان ۲۴ و ئین ئارتی ژماره کا بهرزا بینه ران هه بویه و ب نافودهنگن و کاریگه رییه کا هه ره مه زن دناف کورداندا ل سه رانسه ری جیهانی هه یه، ههروهسا که نالی ئین ئارتی که ناله کێ خودان په یامه کا جودا د کهیسا رێفراندومیدا مه وه رگرتینه، مه هه قبه رکن د په یاما ئەفان که نالان دا کرییه. د ده رئه نجام دا ژێ، دیار دبیت کو ئەفان هه رسیک میدیایان نه شیا یه رۆله کێ ئیکگرتی د رێفراندومیدا بگرتیت، رۆلی لاواز فان میدیایا گیرابویه، ژبهر نه بونا په یامه کا ئیکگرتی نه شیا یه کاریگه رییه کا بهرچا ف بکن.

په یفین سه ره کی: رێفراندوم، میدیایا کوردی، ئیکگرتن، روداو، کوردستان ۲۴، ئین ئارتی.

Kurdish Media's Role in Covering the 2017 Referendum in Kurdistan Region – Rudaw, Kurdistan 24, and NRT as an Example

Zahra Ihsan Ramazan¹ - Omran Omar Ali²

¹Department of International Relations and Diplomacy, College of Political Science, University of Duhok, Duhok, Kurdistan Region of Iraq.

²Department of Political System and Public Policy, College of Political Science, University of Duhok, Duhok, Kurdistan Region of Iraq.

Abstract:

In this research, we have evaluated the role of Kurdish media in covering the 2017 referendum campaign in the Kurdistan region, and to what extent the Kurdish media were united during the Kurdistan referendum period. Since the Kurdish referendum held a diverse number of messages, the media played a vital role in disseminating and delivering these messages to neighboring countries and other political parties in the state, and also internationally. We conducted this research to investigate and determine whether the media could have played a positive or negative role in the referendum case, what kind of effect they had, and also to define a united role in some of the major Kurdish media channels. Therefore, we have chosen three Kurdish media to cover in this research: Rudaw, Kurdistan 24, and NRT. Because of Rudaw, Kurdistan 24, and NRT's high viewership, popularity, and influence among the Kurds all over the world, also for NRT having and delivering a notably different message than the others during the period of the Kurdish referendum, we have made a comparison between these three media channels. As a result, it shows that these three media failed to present a united role in the Kurdish referendum case. Displaying a fragile role, and due to the lack of unity in their message, they were unable to be effective.

Keywords: Referendum, Kurdish media, unity, Rudaw, Kurdistan 24, NRT

ژبهه كو ميديا دشيت رۆله كې باش د كهيسين جوداجودا دا بگيريت، و چه ندين كهيسان دا رۆل گيرايه، وه كي كهيسا ريفراندمو، ئەف رۆله ژي گه له ك جارن فريكرنا نامه كا ستراتيجيه، يان ژي نامه كا ئيگرتي يه چ بو نافخوي يان ژي بو دهرفه، ژبهه وي چه ندي فە كۆلينا مه لسهر ميديايي يه د كهيسا ريفراندمويدا.

د ئەف فە كۆلينيديا دي ميديا كوردى د كهيسا ريفراندمويدا فە كۆلين، مه سي كه نال هه لپارتينه بو ف دويشچوني. ئيك ژوان كه نالي روداو ه ژبهه كو ئيك ژ پرينه ترين كه نالي هه ريمي يه (راما ئەيجه نسي، ۲۰۲۴). و ههروهسا لسهر پورتالي خو ب چه ندين زمانان نوچه ي دادريژينه. ههروهسا كه نالي كوردستان ۲۴ هه م كه ناله كي پرينه ره هه م ژي نيزيكه ژ دهسته ه لاتا حكومه تي. كه نالي سي و دوماهيكي كه نالي ئين ئارتي يه، ژبهه كو كه ناله ك بو د ريفراندمويدا، په يامه كا جودا تر ژ هه مي كه نالين كوردى هه بو. مه ئەف كه ناله هه لپارتينه دا بشين بهه لسه نكين ئه ري ميديا كوردى چه ندي يا ئيگرتي بويه د ريفراندمويدا، چ رۆله ك هه بويه. د فە فە كۆلينيديا مه كهيسا ريفراندمويدا به شكريه بو چه ندين ماوين دهستنيشانكري: به ري بريار ئەنجومه ني بلندي ريفراندموي، بريار ئەنجامدانا ريفراندموي ژلاي ئەنجومه ني بلند فە، و ههروهسا رويدانين د ماوي برياريدا چيويين دگه ل رۆلي حزيين سياسي، رۆزا ئەنجامدانا ريفراندموي و پشتي ئەنجامداني كو دبته ئيك ژ رويدانين مه زنين پشتي ئەنجامدانا ريفراندموي رويدانين، كو شازده ي ئوكتوبه را سالا ۲۰۱۷ ئ بو، دابه شكرنا مه ب ف شيوه ي يه بو كهيسا ريفراندموي ژبهه كو نامين كه نالان لدويف دم و رويدانان گوهورين به سردا دهيت.

دياركرنا چه مك و زارافان:

ريفراندمو: ريفراندمو پرسياره كا گشتي يه كو حكومه ت ل گه لي خو دكه ت بو برياردان لسهر بابه ته كي گرنه، وه ك سه ره به خوبون، يان ياسا گوهورين، برياردان لسهر دستوري، بو نمونه ريفراندمو هه رتيا كوردستاني ۲۰۱۷ ئ. ميديا كوردى: په يوه نديداره ب هه مي فورمين راگه هاندي كو به لافكرنا زانياريان ب زمانى كوردى، وه ك ته له فزيون، راديو، مالمپر، رۆژنامه و سوشيال ميديا. ئيگرتن: ئيگرتن تيرمه كه ب تايه تي دبواري سياسي و نه ته وه ي دا دهيته بكارئينان، مه به ست ژ ئيگرتيني ژي بريته ژ هه فاليئي.

روداو: ئيكه ژ كه نالين نافوده ننگ و به يزي كوردستاني، ب تايه تي ژي د راپورت و نوچه يين گشتي دا. كوردستان ۲۴: ئيكه ژ تورا ميديايين سه ره كي يين حكومه تا هه رتيا كوردستاني، گه له ك جارن به رنامه و چالاكيين حكومه تي فە دگوهيژيت، و به رپرسه دگه هاندا ره وش و به رنامي حكومه تي بو گه لي. ئين ئارتي: ميديا به كا سه ره به خوييا كوردى يه، گه له ك جارن ب شيوه كي ره خنه گرانه نوچه ييان ديژيت، و به رده وام هه ول دده ت ب نوچه و شيوزي خو جودا ده ربه كه فيت.

گرنگيا فە كۆليني:

گرنگيا فە كۆليني د شروقه كرن و هه لسه نگاندا ناما ميديا كوردى يه د كهيسا ريفراندمويدا، رۆلي ئيگرتن و نه ئيگرتنا كه نالان دايه.

ئارمانجا فە كۆليني:

فە كۆليني چه ندين ئارمانجين دياركري هه نه، ژوان:

1. دياركرنا رۆلي ميديايي دغه گوهاستنا وه ك ئامرازه كي په يوه ندي دگه هاندا په ياما ريفراندموي بو جه ماوه ري.

2. دهستنيشانكرنا نامهيه كا ئيگرتي د كهيسا ريفراندميدا دكه نالين ئاسمانين روداو، كوردستان ٢٤ و ئين ئارتي دا.

3. كارئينانا نيشانين پراكتيكي و رۆل و گرنگيا وي ل گه هاندنا ژلاي كهنالين كوردی (روداو و كوردستان ٢٤ و ئين ئارتي) بۆ وه رگري.

پرسیارا فه کۆليني:

پسیارا سه ره كي: چاوا ميديايا كوردی په ياما ريفراندموما ٢٠١٧ ئی راگه هاند؟
پسیارين لاوه كي:

1. چ جیوازی د نافبه را شیوازی راگه هاندني د ناڤا كه نالين روداو، كوردستان ٢٤ و ئين ئارتيدا هه بو؟
2. جهند لايه نگرى و پالپشتى ميديايي لده مي راگه هاندنا په ياماندا دهردكه قيت؟
3. كيژان شیوازی راگه هاندني زنده تر بكارهاتيه (هاندان، راگه هاندن، شروڤه كرن)
4. چاوا ميديا كاريگه رى لسهر بيرورا گشتى و پشكداريكرن ل ريفراندمويدا هه بو؟
5. چ چالاكي و كه موكوري دميديايا كوردی ل راگه هاندنا په ياما ريفراندمويدا هه بو؟

نمونا فه کۆليني:

د ڤي فه كۆلينيديا سي كه نالين كوردی وهك نمونه هاتينه وه رگرتن (روداو، كوردستان ٢٤، ئين ئارتي)، ژيو چيكرنا ڤي فه كۆليني پتر ژ چار هه يڤان دويشچون بۆ هاتيه كرن، ژيده رين هاتينه بكارئينان ژ ژيده رين بهرده ست و ههروه سا ژ ئه رشيفي كه نالان هاتيه وه رگرتن، ژبلي كو ئه و چاڤيكيه فتني د ناڤا فه كۆلينيديا هاتينه نفيسي ب چاڤه ريبون و په يوه نديين زۆر ئه ڤ چاڤيكيه فتنه هاتينه كرن.

میتود و کومکرنا داتايين فه کۆليني:

ژبه ر كو مه سي كه نال وه رگرتينه، مه ميتودا هه قبه ركرني د ڤي فه كۆلينيديا بكارئينايه، د هه مان ده مدا ميتودا شيكاري هاتيه بكارئينان دوه رگرتن و شروڤه كرن په يامي ت كه نالين هاتينه دهستنيشانكرن دكو گه نكه شه لسهر بهي ته كرن. ههروه سا مه داتايين باش كوميكرينه ژبلي ژيده رين سه ره كي وهك په رتوك و فه كۆليني زانستي يين به لاقبوين، مه ژيده رين لاوه كي زي وه رگرتينه بۆ ڤي فه كۆليني، وهك چاڤيكيه فتنا و ههروه سا نوچه يين ئه فان ميديايان مه پتريا وان ژ ئه رشيفي كه نالان برييه.

تيگه هين فه کۆليني:

رۆل، ميديا، په يام، ريفراندموم

سنورين فه کۆليني:

فه كۆلين لژير ناڤي، رۆلي ميديايا كوردی ل رومالا كه مپينا ريفراندموما ٢٠١٧ ل هه رتيا كوردستاني-كه نالي روداو و كوردستان ٢٤ و ئين ئارتي وهك نمونه، ژبه رهندي بابه تي فه كۆليني وه رگرتنا په يامي ت ميديايا كوردی يه دكه يسا ريفراندموي دا، بو ڤي مه ره مي زي مه سي كه نالين كوردی (روداو، كوردستان ٢٤، ئين ئارتي) يين وه رگرتين. و ههروه سا سنورين ده مي يين فه كۆلينا مه ٢٠١٧ ئی دايه، ژبه ر كول ٢٠١٧ ئی دا بريارا ئه نجامدان ريفراندموي هاته دان و هه رل وي سالي دا ريفراندموم هاته ئه نجامدان. فه كۆلين زي لسهر سي كه نالين ته له فزوني نه، له وما زي مه هنده ك ژ ميدياكارين ئه فان كه نالان وه رگرتينه دئه ڤي فه كۆليني دا، دكو داتايين پيدتي لدور ئه فان كه نالان ب روني و باشي بهي نه وه رگرتن، ههروه سان چونكي هه رسيك كه نال ل ناڤا هه رتيا كوردستاني دا كاردكهن، سنورين جهي فه كۆليني هه رتيا كوردستاني يه.

دهرگه هي ئيكي: ميديا و جوړين ميديايي

تای ئیک: پیناسه و رۆلی میدیایی

میدیا رۆله کێ سهره کی دگێریت د ئاگه هدریکرنا راپا گشتیدا، ب تایبه تی ل وان ناوچه یان یین بینهران زانیاری و ئەزموونین راسته وخۆ نه بن، ههروه سا میدیایی رۆل هه یه د ریکخستنا په یوه ندیان و په یوه ندیین سیاسی و باندورا وی د په یوه ندیین نافده وله تیدا (Happer & Philo 2013,p1). میدیایی کاریگه ریه کا سهره کی هه یه د گه هاندنا وان رودانین روده ن بۆ راپا گشتی ب تایبه تی د وان حاله تاندا ده ما بینهران زانیاریین راسته وخۆ لسه ر وان رودانین روده ن نه بن، کو راپا گشتی پشت ب میدیای گریده ت بۆ وه رگرتنا زانیاریان.

میدیا بریتیه ژ کاغزه، رادیو و په یقین ده یته گوتن، رامانا دوی ب وان ریکخراوان یین میدیا و په یوه ندیین گشتی به رهه م دئینیت گریده ن، وه ک میدیا و ویستگه هین وی یین په خشی و نیورک تایمز، کو ل سالا ۱۹۲۰ ی رۆژنامه و گوغار و رادیو هاتنه وه سفکرن وه ک میدیا، و په یفا میدیا ل سالا ۱۹۳۰ ی ژلای زانیین کومه لایه تی هاته بکارئینان (Philo, 2018).

رۆلی هه ره سهره کی یی میدیایی د نهادا ب تایبه تی د جفاکین دیموکراسیدا چاقدیرییه، ژبه ر هندی ژی میدیا ده یته نافکرن ب دهسته هلاتا چاری. رۆلی چاقدیری و وه ک سهره کی و رۆلی گوهوری ب شیوه کێ زور باش بخۆفه دبیینیت. میدیا چاقدیری ئەدائا حکومه تی و ره فترین حکومه تی دکه ت ژبو پشت راست بون ژ وی یه کێ کا ئایا حکومه ت چه ند یا پنیگه ر ب وان سوزین وان داینه وه لاتیان و چه ند ئیخسته تیه د بواری جیبه جیکرئیدا. ههروه سا چاقدیری وان که سان دکه ت یین دهسته هلاتی ب ریفه دبه ن کا چه ند شه فافیه ت د ریفه برئیدا هه یه، ژبه ر هندی ئەف رۆلی میدیایی کو ئیک ژ رۆلین سهره کی نه گه له ک جاران دبیه ت نه گه ر میدیا و لایه نین حکومی بچه دنافا مملانه کا توند دا و ناکوکی دناقه را هه ردوک لایان روبده ت، و د هه مان ده مدا هه ر ئەف رۆله یه ب شیوه کێ حکومه تی هانده ت پتر دویفچونا کاری خۆ بکه ت و ب باشرین شیوه کاری خۆ ئەنجام بده ت، چونکی میدیا هه رده م چاقدیری دکه ت (UK department for international development, 2020). سازین میدیایی ئەرکین خۆ لسه ر شه نگستی رینمایین میدیایی بجه دئین، کو بریتیه ژ دادپه روه ری و هه مه چه شنی، و دروستی و نوینه راتیا هاوسه نگ، دگه ل فی هه می ژی شیانی جیبه جیکرنا وی ب ژینگه ها سیاسی و یاسای ل هه ر وه لاته کێ گریدایه، ل وان ده فه رین چارچو فی یاسای یین گونجای بیت و ژلای سیاسی فه ئازادیا راده ربرینی ب شیوه کێ باش به یته جیبه جیکر، پتریا میدیایان ده زگه هین وی دی فره رهنگ و ده نگ بن، بده سته ئینانا زانیاریان ل ده فه رین ب فی شیوه ی دی یا بسانا هیتر بیت.

تای دووی: جوړین میدیایی

میدیا ئامرازه کێ ب مفاپی په یوه ندیکن و کارلێکی دگه ل ژماره کا زورا بینهران و زمانان دکه ت، ژبه ر هندی ژی که س نه شیت خۆ ژ میدیایی بده ته پاش. میدیا بکارده یته بۆ گه هاندنا زانیاریان و ریکلام و بازرگانی، ده ربرین و هاوبه شکرنا بیر و رایان، گه له ک جوړین میدیایی هه نه ب بورینا ده می ل دیف پیدفی ده رکه فتینه.

ب گشتی چار جوړین میدیایی هه نه، رۆژنامه چاپکری، رادیو، ته له فزیون، ههروه سا میدیایا نوی، کو ئیکه م رۆژنامه چاپکری ل سه دی هه شتی ل په یکن ده رکه فت بو، کو ب که فترین رۆژنامه چاپکری ده یته زانین، و ههروه سا پشتی هنگی ل هندستانی ئیکه م رۆژنامه ب نا فی Hacky's Bengal Gazatte ژلای James Augustus hicky ب زمانی ئنگیزی هاتبو ده ریخستن، میدیایا چاپکری ده ربرین ژ وی میدیایی دکر ئەوا نفیسی وه کی، گوغار، رۆژنامه، نامیلکه، په رتوک....هتد. میدیایا چاپکری ب هه مان هیزا جوړین دی یین میدیایی کاریگه ریا خۆ هه یه کو گه له ک جاران سیاسه تمه دار په نای د به نه به ر ب فی جوړی میدیاییدا کو بشین کاریگه ری بکه ن (Vilanilam, 2005).

دوه مين ميديا بهر به لاف ميديا نه لکترونييه، کو نه ف جورئ ميدياي ده ليقا گه هشتن بو پتر بينه ران ژ ميديا چاپکری دابین دکهت. ده ما هه فبه رکرني دکهين، ميديا چاپکری دبیت شيان نه بن لسهر ئاستئ جيھانی د ده مه کئ کيمدا بهر به لاف بيت، ميديا چاپکری ئاستئ فه گوهاستن و له زاتيا وي کيمتره ژ ميديا نه لکتروني، ههروه سا ميديا نه لکتروني ب ميديا په خشي زي يا ناسياره، کو هه ر ئيک ژ ته له فزيون و راديو، ميديايين نه لکتروني نه، ب له زاتيه کا زويتر دگه هنه بينه ري و ئاستئ فه گوهاستنا وي ژ ئاسته کئ نافخوي دهباز بيت دچيته د قالبئ ئاستئ جيھانيدا ژبو فه گوهاستنا زانياريان، کو داهيتانا ميديا نه لکتروني ده پته دانان خاله کا وه چهرخاني د ميژويا ميدياييدا (Lee, 2009).

سيه م ميديا کو نافداره ب ميديا نو، دگه ل سهرهلدانا ئينته رنيئئ و موبايلا زيهرک، نه ف جوره ميديا به زي سهرهلدا، دگه ل گوهوريني د ته کنولوجياييدا بو نه گه ر کو گوهورين بکه فيته د شيوازي نفيسينا نوچه يان و فه گوهاستنا زانيارياندا، کو د نهادا مالپه رين تورين کومه لايه تي، ويته و فيديو، مايکرو بلوکس... هند، ژماره کا زورا به شين دي دهرکه فتنيه، و نه ف جورئ ميديايي ژ هه ردوک ميديايين دي بله زترن، و ههروه سا ل ميديايين دا دا که سائين تايبه تمه ند و خودان شاره زاي د في جوره ميدياييدا کاردکهن. هه ر که سه کئ بغيث دشيئ مالپه ره کئ فه که ت و لسهر کاربکه ت، هه تا ئاميرين فه گوهاستني بين في ميديايي ژ ميديايين دي د جودانه، کو في جورئ ميديايي نه گه ر ته له فون و ئينته رنيئته ک هه بيت دشيئ هه مي زانياريان ب شيوه کي هه ره بله ز به لاف بکه ت (Hjarvard, 2013).

تاي سي: رولي ميديا کوردي د هنارتنا په ياماندا:

ميديا ئيکه ژ بياقين جيھان پيکفه کومکريه، زانيار و په يام ژ هه لگري بو وه رگري ب ريکا که نال و مالپه ر و پلاتفورمان ده يته فه گوهاستن، ب في ريکي زانيار و په يام دگه هيته ده ستئ بينه ري يان زي خوانده فاني، وه رگر په يام ب وي شيوه ي وه ردگريت يا فريکري بو فريکري (Pushparaj, 2014). ههروه سا هنارتنا نامي زي و کارکنا ميديايي ب شيوه کي ساخلم يا ب ديموکراسي و نازاديا وه لاتي دگه ل نازاديا ميديايي د نه وي وه لاتيدا فه گريدايه (Gehlback and Sonin, 2008, p1). ميديا ب دو شيوازا ناما خو دادريئيت، ئيک: ميديا ناما خو ب وي شيوه ي دروست دکه ت کو تيدا پشته فانيا راي گشتي دکه ت، بو ده سته به رکرنا مافين گشتي کاردکته ت، فيجا چ بنفيسين يان زي ب شيوه ک ژ شيوين دي بين ميديايي بيت. دو: ميديا نامه يا خو بشيوه کي دادريئيت تيدا پشته فانيا حکومه ت و لايه نين حزبي دکه ت، پشته فانيا خو ب شيوه کي راسته وخو و نه راسته وخو بو دياردکته ت (Cerbino & Belotti, 2020). دفي به شيدا دي رولي ميديايي د فريکنا نامان دا، نه و ناما ژبوي تورکيا و ئيراني هاتينه فريکرن و چاوانيا نه وي نامي، و ههروه سا نه و نامه چهند کاریگه ر بون، دگه ل شيوازي نامي دي ب هويري هيته گه نگه شه کرن.

نه گه ر نه م بهين هه فبه رکرني د په يامين که نالين جودا جودا بکه ين، دبیت نه م نه شين هه مي که نالين کوردي وه ربگرين، ههروه سا دبیت هه مي که نالا زي نه شيا بن بينه ميديا به کا جيھانی، له وما نه م دي چهند ميديا به کين کوردي هه لپژيرين کو بشين ناما نه فان ميديايان ب هه لسه نگينين. هه لپژارتنا مه بو فان سازين ميديايي ل دويف چهند مه رجه کا بو، کو لسهر پورتالي نه فان ميديايان ب زمانين جودا جودا هاتنه نفيسين و ههروه سا مه گرنگي ب وان ميديايان دايه بين بينه رين هه ره زور لسهر ئاستئ هه ريمي هه ين. د نه فان ميديايين مه هه لپژارتن نه م کاری لسهر بکه ين دي شيوي ناما وان و چاوانيا کاریگه ريبا وان و ئاستئ کاریگه ريبا وان زي ئيخينه به رچاف.

ده رگه هي دوي:

٤-١ ميديايين کوردي د هنارتنا ناماندا د ريفراندميدا

تای ئیک: ناما که نالی روداو د ريفراندمید

تورا میدیایا روداو، میدیایه کا کوردییه، ئی توری رۆژنامه و که نالی تهله فزیونی، رادیو، و ههروهسا ویسیایت دگهل تورتین کومه لایه تی ل هه می پلاتفورمان هه یه، ئه ف که ناله ل ۲۹ ی گولان ۱۳ ۲۰ ی ئیکه م رۆژا فه کرنا که نالی روداو بو، ههروهسا به رهه مین خۆ ل باشوری کوردستانی به لافدکه ت، پورتالی روداو زمانی (کوردی، عه ره بی، ئینگیزی، توری) بخۆفه دگریت. دگهل شروفه کرنا رۆلی تهله فزوننا روداو د که یسا ريفراندمید، دی گوتار و په یقین سه رکردین کوردی هینه گه نکه شه کرن، ب تایبه تی د که یسا ريفراندمید ده ما په یوه ندیین سیاسی ب تمامی قوت بوین. هه ر د ئی ته وه ریدا دی رون بیت کا ئه و په یما ژ لای روداو فه هاتیه هنارتن کا ئایا په یما که ئه رینی یان نه رینی بویه. ئه ری که نالی روداو دگهل ده نگێ به لی یان نه خیر بو. پيش ريفراندمی و پشتی ئه نجامدانا ريفراندمی، په یما روداو چ گوهورین بخۆفه دیت، ئه ری ۱۶ ی ئوکتوبه ری چاوا ژ لای روداو فه هاته رومالکر (پورتالی روداو).

مانشیت روداو گه له ک بابه تان و ئاستی کاریگه ریا وان دیار دکه ت. د ناما روداو دا گه له ک ب رونی وان ئاخفتین پشته فان بو ريفراندمی هه ریمی دنارینیت، ئه و لایه نین دگهل ئه نجامدانا ريفراندمی و به ری ئه نجامدانی پشته فانیا خۆ دیارکرین و دیتینه کا ئه رینی هه یه، روداو بزاف کریه وان بابه تا بکه ته رۆژه ف و روداویدا وی بو ريفراندمی دیده کا نه ته وه ی بو و کار بو کوردستانی دکر (چا فیکه فتن دگهل به رپرسی روداو ل سه نته ری ده وکی ناسر علی، ۲۵/۴/۲۰۲۲). بو نمونه، د راپورته کا روداو دا کول دیاره کر (باکوری کوردستانی) هاتبو دروست کرن دیژیت، دی ئه نجامین ريفراندمی هینه قه بیلکر، دگهل هاتنا ده نگێ به لی لایه ن و وه لاتین دی دی ئی چه ندی قه بیلکه ن (Rudaw, 24 Eylöl 2017).

ئیک ژ نافونیشانین دی یین گه له ک پشتگیری ب ئی شیوه ی بو " **ژلای جفاکی جیهانی فه، پشته فانی بو ريفراندمی زنده تر دبیت**". بالیوزی به ری نها ی ئه مریکا ل کرواتییا (پیتیر گالبرایت) دیار دکه ت؛ دقیت هه ریم کوردستانی ژ بریارا ئه نجامدانا ريفراندمی په شیمان نه بیت، و پشتی ئه نجامدانی دی وه لات نه چار بن ئه نجامین دوماهی قه بیل بکه ن (Rudaw, 25 Eylöl 2017). ئیک ژ په یامین دی یین روداو دا کوکی لسه ر کری، نافونیشانین ب ئی شیوه ی هات بو نفیسین " **پروزیاهی ژ که ته لونیا ی بو سه روک بارزانی**" (Rudaw, 24 Eylöl 2017). ناما روداو یا گه له ک پشتگری بو بو ريفراندمی هه ریمی و گو ه نه دان ب لایه نین دژی ريفراندمی هه ریمی و بزافکرنا ئینا پيش یا وان په یامین ئه رینی و پری پشتگیری بو هه ریمی دکر، ئه وژی هه ر ژ بریارا ريفراندمی هه تا ئه نجامدانی و پشتی ئه نجامدانا ئی ژی.

ل سال ۲۰۱۷ ی پتیا میدیایین کوردی بزافا پشتگیری ريفراندمی ب ریکا نافونیشان و مانشیتین خۆ دکر، ئیک ژ مانشیتین دی یین د پورتال و سوشیالا روداو دا ب ئی شیوه ی بو بو روسیا: **ئهم ریزی ل بریارا دهوله تبونا کوردان دگرین** (Rudaw, 27 Eylöl 2017). د ماوی پيش و پشتی ئه نجامدانا ريفراندمی چه ندین ده نگین نه رازیونی لسه ر ئاستی وه لاتین جیران و جیهانی به لافبون. روداو ژبلی نامه فه گو هاستی، بزافا وی به ک دکر گنگی ب نامین مینا یین ل سه ری بده ت، دا کو ب ریکا ئی به ک کاریگه ریه کا ئه رینی لسه ر ریا گشتی هه بیت. ل قیره ئیک په یامین ئه رینی روداو وه ک دیار کرنا روداو بزافا وی چه ندی دکر په یامین ده ره کی یین دگهل ده نگی ريفراندمی دیار بکه ت، وه ک دیارکرنا وان په یامان یین کو دناف ویلایه تین ئیکگرتین ئه مریکی پشته فانیا ريفراندمی هه ریمی دکه ن " **داخوازی ژ ویلایه تین ئیکگرتین ئه مریکی دکه ن ريفراندمی هه ریمی بناسن (په سه ند بکه ن)**" سیناتوره کی دیموکرات (چوک شومه) داخوازی ژ کارگرییا ترامپی دکه ت، کو ريفراندمی هه ریمی قه بیل بکه ت (Rudaw, 27 Eylöl 2017). نوچه یه کی دی یی گریدای ده رفه ئه و ژی "ئامازه ب مافی چاره نفیسی ژ فیله ندای" ل وه زاره تا ده رفه ییا فیله ندا (تیمو سوینی) ئامازه ی ب وی به ک دا، کو هه ر ملله ته کی مافی بریار دان لسه ر چاره نفیسی خۆ هه یه، و ئهم ماتیکرنی د کاروبارین نافخویدا نکه یه ن (Rudaw, 27 Eylöl 2017).

2017). هەر لدور ئی چەندی د چافپیکهفتنه کیدا دگه‌ل به‌پرستی روداو ل سه‌نته‌ری دهوکی ناسر علی، دیژیت، هیچ سانسوره‌کا حزبی لسه‌ر مه‌ نه‌بویه کو ئەم ره‌فتاری دگه‌ل حزبه‌کی ل هەر جهه‌کی بکه‌ین، به‌س دیسان مه‌ مه‌نه‌جه‌ک هه‌بویه، هەر کورده‌کی ل هەر جهه‌کی بیت، ئەم په‌یامی بگه‌هینی، ئەو په‌یامی ژێ په‌یامه‌کا بئایله‌نی یا رۆژنامه‌فانیه‌(چافپیکه‌فتن، ۲۵-۱۲-۲۰۲۱).

روداو د ده‌می رێفراندومییدا، گرنگی ب خاله‌کا دی ژێ دا، دقیا رۆلی ئیکگرتنا هه‌ردوک پارتین، پارتی دیموکراتی کوردستان (PDK) و ئیکه‌تی نیشتمانی کوردستان (PUK)ی، و چاوانیا هه‌قه‌شیا هه‌ردوک لایان د بریار و ئەنجامدانا رێفراندومییدا دیار بکه‌ت. چەندین نمونه‌ هه‌نه‌ ل دور ئی چەندی، نمونه‌ک ژ دیارکرتنا ئیکگرتنا حزین کوردی ب تایبه‌تی پارتی و ئیکه‌تی، ده‌ما ده‌نگویه‌ک به‌لافبوی کو پارتی و ئیکه‌تی، پاکتیا نه‌ته‌وین ئیکگرتی و ئەمریکا و فرهنسا و بریتانیا په‌سه‌ندکریه‌ و رێفراندومی ئەنجام ناده‌ن. هەر ژ به‌لافبونا ئی ده‌نگوی، روداو په‌یامین پارتی و ئیکه‌تی به‌لافکر، ب ئی شیوه‌ی بون: **ئەنجومه‌نی بلندی رێفراندومی: رێفراندوم ناهێته‌ پاشئێخستن، ئەفی نوچه‌ی چ بنه‌مایه‌ک بو نینه، و دیره‌ ژ راستی و رێفراندوم د ده‌می خۆدا دی هێته‌ کرن.** ئەگه‌ری ئی ده‌نگوی ژێ ئەو بو، ل رۆژا شه‌می ریکه‌فتی ۲۳-۹-۱۷، کورێ مام جه‌لالی بافل تاله‌بانی سه‌روکی ئیکه‌تی د پلاتفورما فیسبوکییدا، پوسته‌ک به‌لافکریو، کو ئیکه‌تی ب به‌دیله‌کی رێفراندومی رازی یه، و ده‌اته‌ گوتن کو هەر زوی ئەو پوست هاتیه‌ ژێرن، لی پشتی ئەوی ده‌نگوی، هەر زوی ئەنجومه‌نی بلندی رێفراندومی، ئاماژه‌ی ب هه‌می لایه‌نان دا کو ئەو پیگیرن ب رۆژا ئەنجامدانا رێفراندومی نه‌ (روداو، ۲۳ ئه‌یلول ۲۰۱۷).

ئیکگرتنا حزبی ل لایه‌کی، و ل لایه‌کی دی، روداو د وی ماوه‌یدا رازیبون و پشته‌فانی خه‌لکی ژبو ئەنجامدانا رێفراندومی، و چونا وان بو لسه‌ر سندوقان دا گرنگیه‌کا ئیکجار زۆر پێدا، چ بریکرا راپورتان، vox pop، و رومالکرتنا ئاهه‌نگین تایبه‌ت ب بانگه‌شه‌یا رێفراندومی ل پارێزگه‌هین جودا جودا یین هه‌ریمی. د دیداره‌کیدا په‌یامنێر چافپیکه‌فتنی ب وه‌لاتیه‌کی دکه‌ت، و نافونیشانی لایفی ب ئی شیوه‌ی هاتیه‌ نفیسین، " ۱۴ برال سوران پێشمه‌رگه‌نه‌ و برایی مه‌زن بو روداو دئاخشیته‌ دیژیت،" دی سوزی دوپاته‌کین، دی بیژین به‌لی بو سه‌ربه‌خویا کوردستانی. وه‌لاتی دیژیت، وه‌فاییه‌ک بو خوینا شه‌هیدان، و وه‌فاییه‌ک بو پێشمه‌رگان، ئەز وه‌ک برایی ۱۳ پێشمه‌رگان، دی چمه‌ لسه‌ر سندوقان و بیژم به‌لی بو سه‌ربه‌خوبونا هه‌ریمی" (روداو، ۱۱ ئه‌یلول ۲۰۱۷). ژبلی ئی یه‌کی، دگه‌ل نێزیکبونا رۆژا گشتپرسی، روداو هه‌می بولته‌ن خۆب شیوه‌کی نافونیشان دکرن، و ل سوشیال میدیای ژیدا پتیا پوستین کرین لسه‌ر رێفراندومی بون وه‌ک ۴۵ ده‌مژمیر ماینه، ۱۲ ده‌مژمیر ماینه، هه‌تا (کورۆژ) ژێ لژیر نافونیشان ۳۳ ده‌مژمیر پێش ئەنجامدانا گشتپرسی بو (روداو، ۲۳ ئه‌یلول ۲۰۱۷). د چافپیکه‌فتنه‌ کیدا به‌پرستی روداو ل سه‌نته‌ری دهوکی ناسر علی، لدور گه‌هاندنا نامی و خه‌لک به‌شه‌ک بیت ژوی نامی دیژیت:

هەر که‌سه‌ک هه‌ر پێکه‌تیه‌کی کوردستانی، روداو جیوازی بو نه‌کریه‌، هه‌بویه په‌یاما کریستیانا د ناڤا روداو دا پتر ژ هه‌ر که‌ناله‌کی دی خه‌لکی خۆ تیدا دیتیه، یا ئێزدا.. یه‌عنی خه‌لکی ئێزدی ل هه‌ر که‌ناله‌کی دی پتر دیژن مه‌ خۆ د روداودا دیتیه. به‌لکو رێفراندوم پرۆژه‌یه‌کی کوردستانی بویه بو گه‌هاندنا په‌یاما هه‌ر کوردستانی کی ل هه‌ر جهه‌کی و خه‌لکی خۆ دق چەندییدا دیتیه‌(چافپیکه‌فتن، ۲۵-۱۲-۲۰۲۱).

زیده‌باری ئی چەندی، د رۆژا رێفراندومییدا، روداو رومالا به‌رفره‌ه بو رۆژا ده‌نگدانی کریه‌، و ئەوا جه‌ی سه‌رنجی کو هه‌می لایه‌نین سیاسی یین دگه‌ل ئەنجامدانا رێفراندومی وه‌گرته‌نه‌. ل کونگره‌یه‌کی رۆژنامه‌فانییدا کو پتیا که‌نالیان ئاماده‌ زمان حالی ئیکه‌تی نیشتمانی کوردستان بون، روداو ژێ ب شیوه‌کی زیندی په‌یفا مه‌لا به‌ختیاری فه‌دگوه‌است، ل ئەوی

كونگرهيدا مهلا بهختيار دييژيت، مرووف زهمهته بشيت د رۆژهكا ب في شيوه ي پيرۆز، ههست و سوزين خۆ ب دهريپيت، ۵۰ ساله خهون ب في رۆژي دبييم، و چل و ههشت ساله خهباتي بو في رۆژي دکهم (روداو، ۲۵ ئهليلول ۲۰۱۷). ئهفه وي چهندي ديار دکهت کو کهنالي روداو دگهل ريفراندومي بويه و قيايه ئيک گرتنا لايهنان دياربکهت. ههتا فيره پهياما روداو يا رونه، و ئاراسته و ئارمانجا وي يا دياره، لي ناما روداو ههر ب في شيوه ي و نه گوهور نهما، ئهگه ئه ب وردی ديفچوني بو بکهين دي بينن کو کهنالي روداو پهياما خو بهرهف ئارسته کي دي بر درويدانا شازدهي ئوکتوبهري ل سال ۲۰۱۷ يدا. ل رۆژا ۱۲ ي ئوکتوبهري هيزين پيشمه رگه ي سهر ب پارتا ئيکه تي فه يي کو بزقرنه وهزاره تا پيشمه رگه ي و ديتنا وان بزنان لسهر برياري، ب بهانه يا هندي کو پشتي شهريدا عش پيدفي ناکهت هيزين وان بمين دهفهي، ئهوان هيزين خۆ ل باشوري کهرکوکي فه کيشان و ژبه ر في ئه گهري، چهندين جاران پشتي فه کيشانا هيزين پيشمه رگه يين ئيکه تي ههشدا شه عبي بزاقا بهرهف پيش دکر، لي پيشمه رگه ي شيا بهرييا وان بگريت (بارزاني، ۲۰۲۱، لا، ۱۱۴). دهفي ئاخفتنا مهسعود بارزاني سهروکي ههريمي يي وي ده مي ب في شيوه ي بو "دهمه کي دريژ بهري ريفراندومي من ئه و راستيه دزاني، هه که هيزين عيراق دهليفه خو بينن دي هيرشي که نه لسهر دهفهرين کوردستاني يين دهرفه ي ههريمي و ههريمي ب خو ژي " بارزاني ديار ژي دکهت کو چهند جاران ئه و دگهل لايه نين ئه مريکي و ئه وروپي کوم بويه، کو ئه فه ريفراندوم ريکه ک بو، بو چاره سهرييا ئاشتيانه، و هاريکارن بن چ شهر ل دهفهي روينه دن. بارزاني دييژيت پشتي کومبونا بوکان ل رۆژا ۱۶ ي تشرينا ئيکي ۲۰۱۷ ي ب پشته قانيا ههريمايه تي و ريخوشکرنا ئاليه کي نافخوي ل بهرچاقين ئه مريکا و ب چه کين ئه مريکي هيزين ههشدا شه عبي ب پشته قانيا ههريمايه کي پاسدارين ئيراني ئينانه کهرکوکي (بارزاني، ۲۰۲۱، لا، ۱۱۸).

روداو ههر لدور رويدانا شازدهي ئوکتوبهري دييژيت:

سهبارت رويدانا شازدهي ئوکتوبهري نه ک روداو چيکريون يان ژي لايهنگيري کريو، بهلکو رويدان ب وي شيوه ي چييون و روداوي بتي فه گوهاستن، دهما شازدهي ئوکتوبهري چيوي پهيامنيزين مه ل وييري بون، خه لکي و پيشمه رگه ي چ گوئيه مه يا فه گوهاستي، ل ۲۰۱۴ ي و ل ۲۰۱۷ ي دهما شنگال ژي هاتيه بهردان مه رومال کر و راي گشتي دروست بو ههتا ژبه ر رومالين روداو بهرپرسيين بلند يين پارتي ژي هاتينه دهسته سه رکر، ئانکو کا رويدان چاوا بو، مه و اسا رومال کريه، مه چ جيوازي دناقهه را هيچ پارته کيدا نه کريه، و مه ناما ئيکه تي ژي فه گوهاستيه کا وانا چ گوئيه، ههر پهيامه کا هاتيه راگه هاندن، مه فه گوهاسته، ژبه ر في چهندي ژي مه چهندين جارا باجا في چهنديدايه (چاڤيکهفين دگهل بهرپرسی روداو ل سهنتهري دهوکي ي روداو ناسر علي، ۲۰۲۵/۴/۲۲).

ل رۆژا ۱۶ ي چريا ئيکي، پشتي هيزين عيراق چوينه د نافا کهرکوکيدا، نوري مالکي پهيامه کا پيروزباهي به لافدکهت، کهنالي روداو مانشيت ب في شيوه ي نفيسي بو، "مالکي: سوپاسيا وان لايهنان دکهم، کو سهلماندن دژي دابه شبوناهلتي نه." نوري مالکي جيگري سهروکي عيراق، پيروزباهي ل عيراقيان کر ژبوي کونترۆلکرنا کهرکوکي، و دييژيت "سوپاسي و ريزين من بو لايه نين کوردي هه نه کو سهلماندن دژي دابه شبوناهلتي نه" ههر د وي راگه هاندنيدا مالکي پيروزباهي ل سوپا و پوليس و حه شده شه عبي و پيشمه رگه ي کريو (روداو، ۱۶ چريا ئيکي ۲۰۱۷). روداو ب تامي پشته قانيا ريفراندومي دکر، و ئيدي ئه و ويهي ههفکاري و پيکفه بوني، نه ب تي ب شيوه يه کي سياسي بهلکو د راگه هاندني ژيدا پشتي ۱۶ تشرينا ئيکي نهما. روداو ب نوچه يه کي به لافدکهت ل ژير نافونيشانين: "پشت په رده ييا هيرشا کهرکوکي و کيشانا پيشمه رگه ي." د ئه في نوچه ييدا دياردکهت، کو د ريکهفتنا کهرکوکيدا دهستي بافل تاله باني و هيروخاني دگهلدا بويه. سه عدي ئه حمه د

پیره بهردهفکی ئیکهتی نیشتمانی کورستان دیژیت، ژ فێ ریکهفتنی بهشهک ژ ئیکهتیا بێ ئاگهه بوینه. ب گوتنا بهردهفکی ئیکهتی، کو هندهک ژ ئەندامین حزبی، ناڤی خو ب ناڤی دوستین کهرکوکی نافکر بو، ریکهفتن کربون، کو ئەو ژێ کور و ههڤزینا (جهلال تاله بانی سهروکی بهری بێ عیراق و سکرتهیری گشتی بێ بهری ئیکهتی) بون (روداو، ۱۶ چریا ئیکهتی ۲۰۱۷). لێ روداو سهبارهت فێ گوهورینا د نامیدا دیژیت، په یاما مه هیچ گوهورینهک بهسردا نه هاتیه، ل شازدهی ئوکتوبهری بابهت وهسا بویه، کا بابهت چاوا بو، مهژی وهسا رومال کرییه (چاڤیکه فین دگهل بهرپرسی روداو ل سهنته ری دهوکی ناسر علی، ۲۵، ۱۲، ۱۴، ۱۲).

ئهڤال سهری مه ب نمونه ڤه دیارکری، په یامین روداو د دهی رێفراندوما کوردستانا عیراڤیدا بون. وه کی دیار و بهرچاڤ، روداو دگهل ئه نجامدان و دهنگی به لێ بوویه. ههروهسا مه دیار کرییه کو روداو بزاڤا وی چهندی کرییه روپی ئیکگرتی بێ پارتین سیاسی بو جیهانی دیار بکهت، و دهه مان ده مدا، رایا گشتی ژێ ژیر نه کرییه و گرنگییه کا باش ب بوچونا وهلاتین هه ریمیدایه لسه ر رێفراندومی. لێ ئەو ناما نه گوهوړا روداو ب وی نه گوهوړی نامینیت. رویدانا شازدهی ئوکتوبه ری وی ئیکگرتنا پارتین سیاسی تیک ددهت و فێ رهنگه فانا خو لسه ر میدیا کوردی ژێ دیار دبیت، لسه ر که نالی روداو ژێ ب رونی ئەڤ جودا هیا په یامی دیار دبیت.

تای دوی: ناما که نالی کوردستان ۲۴ د رێفراندومییدا

کوردستان ۲۴ میدیایه کا کوردییه ل باشوری کوردستان یه، ل ۳۱ ی تشرینا ئیکهتی سال ۲۰۱۵ ی هاتیه ڤه کرن، رادیوییا کوردستان ۲۴ ل ۲۸ ی تشرینا ئیکهتی هاتیه ڤه کرن، ئەڤ که ناله ب رونی لای خۆ دیار کرییه کو زمان حالی پارتی دیموکراتی کوردستانه. ل ڤیره ئەم دی ناما کوردستان ۲۴ د که یسا رێفراندومییدا، شیوازی نامی، جو ری نامی هه لسه نگیین، دگهل وی یه کی ژێ، بزاین کوردستان ۲۴ دگهل رێفراندومی بو یان نه، و دی ده میدا پێش و پاش رێفراندومی چ گوهوړینه ک بخۆ ڤه دیت (ویسایتی کوردستان ۲۴).

دگهل بریارا رێفراندومی، فشارین دهره کی لسه ر هه ریم ب گشتی و ب تایبه تی مه سعود بارزانی کو سه روکی هه ریم ب وی دهی زیده بون، هه می فشار ژێ ژبووی وی یه کی بون، کو رێفراندوم نه هیته کرن، یان ژێ بهیته پاش ئیکهستن. ئەڤ په یامه ژێ یان ب ریکین دانوستاندنان دهاتنه ئاراسته کرن، یان ژێ ب ریکین میدیای. بارزانی ژێ دگوتاره کیدا، هه یفه کی پێش ئه نجامدانا رێفراندومی بو لایه نین دگهل پاش ئیکهستن دیار دکهت "هه لویستی ڤان وهلاتان تشته کی سروشته ل ده ف مه، که س نایژیت ئەم دگهل رێفراندومی نه، لێ که س ناهیت بیژیت ئەم دگهل ریفاندومی ژێ نین، ته نها دیژن دەم بێ گونجای نینه. به رسفا مه بو هه مییان، باشه، کهنگی ده می گونجای یه؟ کهنگی ده می گونجایه، بیژنه من؟" مه سعود بارزانی دیار دکهت کو لایه نین نه رازی دیژن نوکه ده می ریفاندومی نینه و به دیل دی ببین، ئەو ب ریکا فێ گوتاری دیار دکهت دیژیت، ده می گونجای چیه و به دیل چیه، ئەم پاش نایخین. کوردستان ۲۴ فێ گوتاری راسته وخۆ ڤه دگوهیزیت، و مانشتا وی ب فێ شیوهی یه، "سه روک بارزانی: ناماده نین ده می ریفاندومی پاش بئیکهت" (کوردستان ۲۴، ۹، ته باخ ۲۰۱۷).

هه ر ل پێش ئه نجامدانا ریفاندومی، کوردستان ۲۴ ی کار لسه ر، کهرکوکی دکر، دهنگی کهرکوکی ڤه دگوهاست، نافونیشانی راپورتنی ب فێ شیوهی هاتبو داریشن، "هه ره شه یا به غدا لسه ر ئه نجامدانا ریفاندومی ل کهرکوکی" سه روکی ئه نجومه ن پارتیزگه ها کهرکوکی رینوار تاله بانی گوت، ئەگه ر حکومه تا عیراق ده ستا ژ کهرکوکی به ردهت، ب دا هاتی فێ پارتیزگه هی دی پینچ پارتیزگه هی دی هینه خودانکرن و پشتی به سرا، کهرکوکی دوهم زه نگی نیتین باژیره، ئەگه ر حکومه تا عیراق ده ستا ژ

که رکۆکی بهردهت، وی رۆژی دی بیته رۆژا که رکۆکی. و د راپورتیدا دیارکریه کو خه لکی که رکۆکی ژێ ئاماده کارپین خۆ کرینه داکو به ژدارپێ د گشتپرسیا هه ریمیدا بکه، و ئەو دی به ژدار بن خۆ نه گهر چ تشت بهیته رینکا وان دا (کوردستان ۲۴، ۲۲ تیرمه ه ۲۰۱۷). هه ر د ماوی پێش رێفراندومیدا، ئاماده کارپین پارتین سیاسی، ب تایبهتی کومبونین مه سعود بارزانی سه روکی هه ریمی یی وی ده می دگهل نافخۆپی و ده رفه ی وه لاتی ل دور پرسا رێفراندومیدا، کوردستان ۲۴ د ئەجیندایا خودا کاری رۆژانه دا ئەف رپودانه ددانانه د پێشیدا. ل ده ما چونا سه روک بارزانی بو بروکسلی داکو گوتاره کی ل په رله مانی ئەوروپا پێشکیش بکهت، کوردستان ۲۴، مانشیتا راسته وخۆپی ب فی شیوه ی دارێشت بو، "سه روک بارزانی ده رباره ی گشتپرسیا هه ریمی ل په رله مانی ئەوروپا گوتاره کی پێشکیشدکهت."

ل لایه کی دی ده ما ئەم سه حدکه یی ل ده می ئیکگرتنا حزین سیاسی د که یسا رێفراندومیدا کوردستان ۲۴ چاوا رومالکریه چ مانشیته ک نفیسی بو. لسه ر فی یه کی گه له ک نمونه هه نه، ئیک ژ وان نمونه، د لایفی کوردستان ۲۴ دا، مێهفانی وان ئازاد توفیق، ئەندامی مه کته با راگه هاندنا ئیکه تی بو، و نافونیشانی لایفی ب فی شیوه ی بو: "رێفراندوم و هه لویستی پارتی و ئیکه تی ل نافخو و ده رفه، دگهل ئازاد توفیق، ئەندامی مه کته با راگه هاندنا ئیکه تی" (کوردستان ۲۴، ۱۲ نیسان ۲۰۱۷). وه کی یا دیاره فی که نالی گرنگی ب ئیکگرتنا لایه نان دایه، د هه مان ده مدا کوردستان ۲۴ د چاڤیکه فتنه کیدا ژێ دیار کریه کو ئەو د رێفراندومیدا ۱۰۰٪ بی لایه ن بون (چاڤیکه فتن دگهل په یامنیژی کوردستان ۲۴ ماهر یوکسه ل، ۲۰۲۵/۳/۱۷). ئەف که ناله ژێ وه کی گه له ک که نالین دی دگهل ده نگێ به لی بون. گرنگیه کا زور ب رایا گه لی و جه ماره ی دایه و دگهل سه ره بخۆبونا کوردستانی بو، هه ره و سه هه می رومالین ئاهه نگی رێفراندومی ژلای کوردستان ۲۴ قه ده اته کرن، هه ر لسه ر رومال کرن و ئاهه نگی رێفراندومی په یامنیژه کی کوردستان ۲۴ لسه ر فی بابته تی دیژیت:

ژ ئالی حزبی قه چ سه پاندنه ک لسه ر مه چینه بوینه، نه دگوتن دڤیت پیناژویا رێفراندوما سه ره بخه بۆبونا کوردستانی حزبه کی ده ریخن پێش یان ژێ که سایه تیه کی ده ریخن پێش. ب تایبه تی کورد و کوردستان ل پێش بو نه حزبا یه تی، ئانکو رومالین مه ب تمامی بی لایه ن بون (چاڤیکه فتن دگهل په یامنیژی کوردستان ۲۴ ماهر یوکسه ل، ۲۰۲۵/۳/۱۷).

د هه مان ده م دا خرڤه بونین وه لاتیان ب تایبه تی ژێ دگهل نیزیکیبونا رۆژا ده نگدانی په یدابون، خه لک ده اته سه ر جادانان و که یفخوشیا خۆ ده ربیرن. نمونه ک بۆ فی چه ندی، په یامنیژ د په خشی راسته خویندا، خرڤه بونا وه لاتیان رومالده کته، دیارده کته کو خه لک به رده وام ده یته سه ر جادان داکو بۆ هه می جیهانی دیاربه کهن ئەو دگهل سه ره بخۆبیا کوردستانی نه، په یامنیژ وه لاتیان ژێ دپرسیت ته چ هه یه بۆ گشتپرسی؟ وه لاتی دیارده کهن کو ئەم داخواز دکه ین هه می ده نگێ خۆ ب به لی بدن (جه مال، کوردستان ۲۴، ۲۳ ئەیلول ۲۰۱۷). بتی خرڤه بونا خه لکی کوردستانی نه ده اته رومالکرن، به لکول هه می کوژپین دونیایێ ئەگه ر کورده ک هه با، یان په یامه ک بۆ سه ره بخۆبونا کوردستانی هه با، ده اته رومالکرن، ئیک ژ وان نمونه کول دالاس ل ویلایه تا تیکسای چهن دین کورد خرڤه بون و په یام هه بون، ژبۆی سه ره بخۆبونا کوردستانی، کو ب رینکا مایکا کوردستان ۲۴ دگوتن په یاما مه بۆ خه لکی کوردستانی ئیک بون، ئیک ده نگ و ئیک ده ست، ئیک ملله ت ژبۆ دا ببینه ئیک (کوردستان ۲۴، ۲۳ ئەیلول ۲۰۱۷).

د رۆژا ده نگدانی ژیدا کوردستان ۲۴ ل ده مژمیژ شه شی سپیدی ده ست ب رومالا هه لباژارتین رێفراندوما هه ریما کوردستانی کر، زمانی که نالی هه ر د وی رۆژیدا ژێ زمانه کی پالده ر و بی ئەریبی بو بۆ ده نگێ به لی. د کونگره کی رۆژنامه فانی، کو رۆژه کی پێش رێفراندومی مه سعود بارزانی کونگری رۆژنامه فانی ئەنجام دابو، و دیژیت " بلا سباهی خه لکی کوردستانی ده نگێ خۆ بده ت، ئەگه ر لسه ر داخوازییا ملله ته کی کو دخوازن سه ره بخۆ ببن، کومه لگه ها نافده وله تی

وان عهزل بکهت ئەو بکهیفا خوڤنه، لێ ئەس وەسا نابینم، دبیت چەند رۆژە کا کارفەدانە کا توند هەبن، لێ دێ هێنە خواری و بەردەوام نابیت، ئەز داخواری ل هەمی لایان دکەم شەری شکاندنا ئیرادی دگەل مە نە کەن، ل فێرە داخواری ل هەمی خەلکی کوردستانی دکەم، سباهی گەلەک ب ئارامی و لسەر خو بچنە لسەر سندوقان، و خو دوبر بکەن ژ هەر رەفتارەکی یاکو ئارامیا پروسی تیکدەت و پروسی دئیخیتە لبر پساری، داکو پروسەبیە کا ئاشتیا نە بیت و ب هەمی شیو و ئاستا یا پاک بیت" (کوردستان ٢٤، ٢٥ ئەیلول ٢٠١٧).

پەيامین کەنالی روداو و پەياما کەنالی کوردستان ٢٤ ئی ژبوی رویدانا شازادە ی تشرینا ئیکێ وەک هەقبون، ئەو ئیکگرتنا حزبی یا بەری رێفراندومی و رۆژا رێفراندومی، د نوچه و رومالین کەنالی کوردستان ٢٤ دا دیاریون. ل شەفا پازدی سەر ب شازدی فە، پستی هیزین حەشدا شەعی هاتینە ناڤا کەرکوکیدا، کوردستان ٢٤ ئی پەيامنیری خۆ ل وی دەقەرێ هەبو و رومالا وی بویەری دکر. د فێ قوناغیدا پەيامین هەر کەناله کی ب شیو کی بون، هەندەک ژ کەنالا، هەردوک حزین سەرەکی، پارتي دیموکراتی کوردستان (PDK) ئیکەتی نیشتمانی کوردستان (PUK) تاوانبارکریه ب نە پاراستنا ٥٠٪ ژ ناخا کوردستانی و رادەستکرتی. هەندەک ژ کەنالی دی وەک کوردستان ٢٤ ئی هەمان پەيام هەبو، ئەو ژێ خیانهتا بەشەک ژ ئەندامین ئیکەتی و رادەستکرتنا کەرکوکێ بو هیزین عیراق. ل فێرە دا یا دیارە کو پەياما کوردستان ٢٤، پەيامە کا حزبی پینقە دیارە.

د رومالا جەیی رویدانی ژێ دا، پەيامنیر ل وێری بو و دیمەن چولکرتا وان سەنگەرەن دەتە دیار کرن یین هیزا ٧٠ ئی یا پینشمەرگە ی کو ئەف هیزە سەر ب پارتا یە کەتی نیشتمانی کوردستان، وان ئەو جەهە چولکرتی و چاڤیکەفتنی دگەل وان پینشمەرگە ی دکەت یین هاتین بزافا راوستینا هەمبەر هیزین حەشدا شەعی دکەن، پینشمەرگە دیار دکەن، کو ئەو ژ وی جەیی ناچن ئەوین وان ب خوینی بدەست فە ئینای و هەروەسا بی خوین ریزین ژ فێری ناچن (کوردستان ٢٤، ١٦ چریا ئیکێ ٢٠١٧).

کەنالی کوردستان ٢٤ شازدەیی ئوکتوبەری ب ناڤی خیانهتا شازدە ی ئوکتوبەری نافکر، لێ ل بەرامبەر دا ئیکەتی نیشتمانی کوردستان د گۆت مە خیانهت نە کریه و مە سەنگەر نە بەرداینە تا دوماهیک سات (چاڤیکەفتن دگەل بەرپرسی مەلبەندی ئیکەتی ل دەوکی جەمال یوسف، ٢٥/٥/٨). ل رۆژا ١٦ ی ئوکتوبەری، شاخەوان عەبدولا ئەندامی ئەنجومەنی نوینەری عیراقی ژ فراکسونا پارتي، د راستە و خویندا دیژیت، کەرکوک ب تمامی ژ لای حەشدا شەعی فە هاتە داگیرکرن، بافل جەلال تالەبانی دگەل دایکا خو هێروخان تالەبانی، ریکەفتن دگەل حەشدا کرینە و کەرکوک رادەستی حەشدا شەعی کرن، ئەز دێ ئەندامین فێ ریکەفتنی ب تەمام بو هەو بیژم، پیزانین تەمام ل دەف من هەنە، لاهور شیخ جەنگی و بافل تالەبانی و دەیکا بافلی کو دبیتە هەقزینا جەلال تالەبانی هێروخان ژێ دگەل دایه. نافونیشانی ئەو ی راستە و خوین کوردستان ٢٤ ئی وەسا دانابو، "شاخەوان عەبدولا: ئیران هاتە کەرکوک" (کوردستان ٢٤، ١٦ چریا ئیکێ ٢٠١٧). و ل بەرامبەر دا ئیکەتی نیشتمانی کوردستان ئەف چەندە رەد دکر و دیاردکر کو ئەو هەتا دوماهیک چرکە دناڤا کەرکوکیدا بون و کەرکوک د پاراستن (چاڤیکەفتن دگەل بەرپرسی مەلبەندی ئیکەتی ل دەوکی جەمال یوسف، ٢٥/٥/٨).

هەر دەربارە ی ١٦ ی ئوکتوبەری، مەسعود بارزانی سەرۆکی وی دەمی یی هەریمی، د گوتارە کیدا ئامازە پی ب وی چەندیدا کو "خیانهتا ١٦ ی تشرینا ئیکێ کاری مە ب زەحمەت کر و ئەگەر ئەو خیانهتە نە با نوکە دا رەوش ب شیو کی دیتر بیت". بەشەک ژ گوتارای ب فێ شیو ی بو " ئەوا ئیکجار مە پینشینی بو نە دکر، و هەتا نە دهاتە د خەیا مەژی دا، خیانهتا شەفا ١٥ ئی لسەر ١٦ ئی، ئەو خیانهتا مەزن، ئەو خیانهتا نیشتمانی و نەتەو ی ل کەرکوکێ هاتیە ئەنجامدان، و کەرکوک

هاته ته سلیمکر، خه نجه را ژه هراوی ل پشتا هه می پیشمه رگه ی و هه می گه لی کوردستانیدا هاته لیدان و دهنگی زه لالی سئ ملیون مروقان، ئیخستنه به رامبه ر فشاره کا گه له کا مه زن، سه ره رای هندئ وان سئ ملیون مروقان میژوییه ک تومارکر، ئه گه ر ئه و خیانه ت نه با نوکه رهوش دا ب شیوه کی دی بیت" (کوردستان ۲۴، ۱۶ چریا ئیکئی ۲۰۱۷). ل لایه کی دی ئیکه تی نیشتمانی کوردستان (PUK) لدور رویدانا شازده ی ئوکتوبه ری باس ل نه ئیکگرته هیزین پیشمه رگه ی دکه ت و دیژیت:

ئه گه ر ل شازده ی ئوکتوبه ری مه وقفی کوردی موحد تر با و باشتر با، سازین له شکه ری یین پیشمه رگه ی ئیک بان، دقیت ئه وین کو دیژن پاراستنا کوردستانی دکه ن هه می پیکفه بان، ئیک کوتلا له شکه ری بان، به رامبه ر چه کی له شکه ری عیراقی، پیشمه رگه ی چه که ک باش هه با و پشته فانی هه فیه یمانان بو پیشمه رگه ی هه با، ب پشتراستی فه ژ منغه نه دشیان بهینه دنافا که رکوکیدا (چا فیکه فتن دگه ل بهرپرستی مه له بنده ی ئیکه تی ل دهوکی جه مال یوسف، ۸/۵/۲۰۲۵).

وه کی مه ل ل تایی که نال روداو ژیدا په یامین میدیایا ئیکه تی هه لسه نگانندی، دیار دبیت کو په یاما هه ردوک که نالین کوردستان ۲۴ ی و روداو ژ میدیایا ئیکه تی ب ته مامی یا جودایه، و د شازده ی ئوکتوبه رییدا ب ته مامی گوهورین دکه فنه نامین کوردستان ۱۳۴. ده ما ئه م ب گشتی چا فخشاندئ لسه ر ناما که نالی کوردستان ۲۴ دکه یین، دی بین کو نامه کا ئه رینی یا هه ی و ناما وی هه مان ناما سیاسی یا پارتی دیموکراتی کوردستانه (PDK) یه. یا رونه کو کوردستان ۲۴ ب شیوه کی رون و ئاشکه را خو ب که ناله کی حزبی دیار دکه ت و زمان حالی پارتی یه، ژبه ر وی چه ندئ که نالی کوردستان ۲۴ دگه ل ئه نجامدان و دهنگی به لی یین ریفیراندومی بو. کوردستان ۲۴ ی و له لاتی ئیرانی ژ ی ب دهستی سه ره کی بو تیکدانا ئیمنا هیا کوردستانی دیار دکه ت، ل قیره یا رون و ئاشکه رایه که نالین کوردی ئیک په یام نه بوینه د فه گوهاستنا رودانین دنافا شازده ی ئوکتوبه رییدا، ژبه رکو که نالین سه رب پارتا ئیکه تی نیشتمانی کوردستان ب شیوه کی رویدانی فه دگو هیزین و که نالین سه ر پارتی دیموکراتی کوردستان فه وه ک کوردستان ۲۴ ب شیوه کی دی رون دکه ن.

تایی سی: ناما که نالی ئین ئارتی د ریفیراندومییدا

که نالی ئین ئارتی ده زگه هه کی راگه هاندنی یه، کو پیکده ییت ژ رادیو و ته له فزیون و هژماره کا پلاتفورمین دیجیتالی، سه ر ب کومپانیا (نالی) فه یه. ل سالا ۲۰۱۰ ی ل سلیمانی، باشوری کوردستانی هاتییه دامه زراندن. که نالی ئین ئارتی د ناساندنا خو دا دیار دکه ت کو ئیکه م که نالی سه ره خو ی هه ریما کوردستانی یه، ژلای کومپانیا نالی هاتییه دامه زانندن. ل ده ستپیکا ده رکه فتنه بریارا ریفیراندومی ژ ئه نجومه نی بلندی ریفیراندومی، ئین ئارتی ژ وه کی هه می که نالین دی ب شیوه کی ئاسای نوچه به لاقدر، لی ئه فه هه تا دوماهیکی فه نه کیشا، پشتی ماوه یه کی ژ بریارئ ئین ئارتی ده ست ب رومالکرنا خو کر و دیاردر کو نوکه نه ده می ئه نجامدانا ریفیراندومی یه، ب تایبه تی پشتی هه شتی ئابا سالا ۲۰۱۷ ی که مپینا "نه خیر د نوکه دا" هاتییه راگه هاند ژ لای شاسوار عه بدولواحدی فه، سه روکی لقینا "نه خیر د نوکه دا"، که نالی ئین ئارتی ب ته مامی و ب و نی دژی ئه نجامدانا ریفیراندومی بو (ئین ئارتی، ۸ ته باخ ۲۰۱۷).

که نالی ئین ئارتی لده ستپیکی دژایه تیا خو بو ریفیراندومی دیار نه دکر، وه ک فنی نمونی، شانده کی هه ریمی ب سه روکایه تیا سه روک بارزانی ل ئه وروپایه و دگه ل وه لاتیئ ئه وروپئ دانوستانی ل دور ریفیراندومی دکه ن، محمد هاودیانی نوینه ری ئیکگر تویی بو ئین ئارتی دیارکر، کو هوشیار زیباری ژ لای پارتی فه و نه جمه دین که ریم ژ لای ئیکه تی فه، و نینه رین ئیزدی و کریستیانیان و تورکمانان ژ د نافا شانندی دانه، و بو ئیکه م جار دی سه ره دانا وه لاتی به لچیکا که ن، پاشی دی سه ره دانا

چەندین وەلاتین دی یێن ئەوروپا کەن. نوچە یە کێ دی، ھنارتیی سەرۆکی ئەمریکا کو سەرەرای ھەبونا تیبینی ل سەر دەمی ئەنجامدانا رێفراندومی، ریزی ل خواستا خەلکی کوردستانی دگرن. بریت مە گورک، جودا دگەل سەرۆکی ھەریتی و سەرۆکی حکومەتی نیچیرفان بارزانی کوم بو، و راگەھاند کو پیدقیە ھەمی لایەن دانوستاندین پتر ئەنجام بدەن، و دیار کر کو ھەرئێما کوردستانی ل دور پرسا رێفراندومی بەردەوام د راویژ و پەبوەندی دگەل کومەلگەھا نافدەولەتی دابن. نیچیرفان بارزانی راگەھاند کو ھەریتی ماف ھە یە ب ریکا رێفراندومی چارەنقیسی خۆ دیار بکەت، و داخۆاز ژ کومەلگەھا نافدەولەتی کر ھاریکار بن دئەنجامدانا دانوستاندن دگەل عیراقي(ئین ئارتی، ۹ تیرمەھ ۲۰۱۷).

پشتی ئەنجومەنی بلندی گشتپرسی بریاردا کو ۲۵ی ئەیلولا سالا ۲۰۱۷ی وەک رۆژا ئەنجامدانا گشتپرسی بەیتە دانان، کەنالی ئین ئارتی د پتریا گەشتین نوچین رۆژانە دا ئەف بابەتە مژارا سەرەکی بو، و پرسا سەرەکی ژێ ئەو بو، ئەری کا دەمی ئەنجامدانا گشتپرسی دەمە کێ گونجاییە یان نە؟ نمونە ل سەر ئی چەندی: بیژەر ژ میھفانی خۆ دپرسیت ئەری کا دەمی ئەنجامدانا رێفراندومی یا گونجاییە یان نە؟ ئەو ژێ بەرسف ددەت، دیار کرنا دەمی رێفراندومی دیار کرنا کە نە یاساییە، ئەفە کاری پارتین سیاسی نینە، ئەفە کاری پەرلەمانییە، ئەف رۆژە ب باوەریا من دەمی وی گونجایی نینە، و رێفراندوم ب ریکین دیموکراتی ریفەناچیت، و ھەتا ئەنجومەنی بلندی رێفراندومی ژێ نە یی یاساییە. نافونیشانی ئەفی نوچە ی ب فی شیوہی ھات بو دارێشتن، "شارەزایی سیاسی ئومید ھەمە عەلی: دیا کرنا ۲۵ی ئەیلولی بو رێفراندومی دەمە کێ نە یاساییە" (ئین ئارتی، ۱ تیرمەھ ۲۰۱۷).

ئەوا ل بەر چافی رۆن ئەو بو کو کەنالی ئین ئارتی بەردەوام ئەو لایەنین سیاسی دکرنا مێھفانین راستەخۆ و ھەر وەسا ئەو بەرنامین دگەل ئەنجامدانا رێفراندومی نەبن، کو ھەر ژ ھەلبژارتنا رۆژا رێفراندومی ھەتا رۆژا ئەنجامدانی بەردەوام ئەندامین گوران ب پوست و پلین جودا جودا مێھفانین وان بون، وەکی ئی مانشیتی: "ھوشیار عومەر: ئەنجامدانا رێفراندومی ژ قوماری مەترسیدارترە. ھوشیار عومەر ئەندامی ژورا پەبوەندی دبلوماسی گورانی دیار کر لایەنین سیاسی ھزر دکن ئەگەر رێفراندومی ئەنجام بدەن دی شین ب ریکا دانوستاندنا پشتی رێفراندومی عیراقي رازی بکەن ل ئەفە خە یالە." (ئین ئارتی، ۱۶ ئەیلۆل ۲۰۱۷).

نە بتی ناما کەنالی ئین ئارتی ب ریکا نوچە یان رۆن بو کو دگەل ئەنجامدانا رێفراندومی نین، ئەوان ب خۆ ژێ گۆتییە: مە پە یامە کا جودا تر ھەبو ژ دەزگە ھین دی یین راگەھاندنی، مە نە دگۆت مە رێفراندوم نە فیت، ل مە دگۆت دەم نینە، چونکی دەما تو د نافخوییا خۆدا خۆ ریک نە ئیخی..... نابیت تو بریارە کا ھوسا بدە ی، ئەم نوکە ژێ ھەر ل سەر وی پە یامینە و دیژن بە لی وی دەمی دەم یی گونجایی نەبو، و ئەم شیان ھەتا ئاستە کێ باش ژ دەزگە ھین دی زە لالتیرین دگەل خەلکی لدور ئەفی بابەتی، مە ژێ دەولەت دقیا ل ئەو دەم، دەمی ئەنجامدانی نەبو(چا فپیکە فتن دگەل بەرپرسی ئین ئارتی ل دەوکی بریار نێوہی، ۲۹/۴/۲۰۲۵).

د مەھا ھەشتدا سالا ۲۰۱۷ی ئیدی ب شیوہ کێ ئاشکەرا دژایە تی دەستپیکر، دروشمی وان ژێ لقینا "نەخیر د نوکە دا" - جولانەوہی "نەخیر ل ئیستادا" - و داخۆاز ژ لایەنگرا دکرن ب دەنگی نەخیر، دەنگی خۆ بدەن. پشتی ئی بانگە شێ ئیدی دەمی مانشیت و نافونیشانین د سوشیال میدیاییدا ب رەخ مانشیتا سەرەکی دەھاتنە نقیسین، ب رەخ قە "نەخیر ل ئیستادا" بو (ئین ئارتی، ۸ تەباخ ۲۰۱۷). نمونە کا دی ھەر لدور ئی بانگە شێ، بانگە شا "نەخیر د نوکە دا" ل ئاستی دەرەکی کارفەدان بدویف خۆ ئینایە و میدیایین جیھانی ب گرنگی باس دکن. بو نمونە مالپەری میدل ئیست ئای (MIDDLE EAST I) دیار کریبە کو گەلە ک ژ خەلکی کوردستانی ھەزا جودا بوئی ھە یە، و ئەوین دگەل بانگە شا نەخیر

له ئیستا دا ب بوجونا وانا ئەفە قومارە کا سیاسی یه بو بەرژوه‌ندییا سەرۆکایه‌تییه. هەر ئی مالپه‌ری ئاماژه‌ی ب وی یه‌کیندایه‌ کو گه‌له‌ک که‌س شاسواری عه‌بدولواحدی ب که‌سه‌کی ئازا ب ناف دهن چونکه‌ بنیات دانهری بانگه‌شا" نه‌خیر د نوکه‌دا"یه، و چه‌ندین مالپه‌رین دی ژی باس ل ئی بانگه‌شی کرینه (ئین ئارتی، ۱۶ ئەیلۆل ۲۰۱۷). به‌پرسین ئین ئارتی ژی دیژن، ل وی ده‌می دژاتیه‌ کا زیده‌ ل مه‌ هاته‌ کرن، دژاتیه‌ کا تاکه‌ که‌سی ل هه‌ریمی، ئەما لسه‌ر ئاستی ده‌رفه‌ پیشواری ل مه‌ هاته‌ کرن ژ ئەگه‌ری جوداهیا هه‌زا مه‌ دگه‌ل بریارا ریفرااندومی (چاڤیکه‌فتن دگه‌ل به‌پرسی که‌نالی ئین ئارتی ل ده‌وکی بریار نیروه‌ی، ۲۹/۴/۲۰۲۵).

ل رۆژا ۸ ته‌باخی ل باژیری سلیمانێ ژ لای جفا لقینا "نه‌خیر د نوکه‌دا" هاته‌ راگه‌هاندن، کو ب سهرپه‌رشیا شاسوار عه‌بدولواحدی سهرۆکی لقینا "نه‌خیر د نوکه‌دا" د ئه‌وی کونگری رۆژنامه‌فانیدا ئاماژه‌ ب وی یه‌کی هاتبو دان، کو ئەو دبینن د نوکه‌دا، ده‌م نه‌ پی گونجاییه‌ بو ئەنجامدانا ریفرااندومی، وه‌سا دیار کربون کو ئەو دگه‌ل وی چه‌ندی نه‌ ئەف ریفرااندومه‌ خه‌مه‌تا به‌رژوه‌ندیین بلندی گه‌لی کوردستانی ناکه‌ت، و دی بیه‌ ئەگه‌ری وی چه‌ندی هه‌ریمه‌ کوردستانی به‌ره‌ف ئاقاره‌کی خراب بچیت، دی پشته‌فانیته‌ ده‌ره‌کی یین هه‌فیه‌یمانین هه‌ریمی ژی ژناف به‌ت. داخواری دکه‌ین بریارا ئەنجامدانا ریفرااندومی به‌یته‌ هه‌لوه‌شاندن و ئەگه‌ر هه‌ر ئەنجومه‌نی بلندی ریفرااندومی به‌رده‌وام بون د ئەنجامدانا ریفرااندومی، داخواری ژ لایه‌نگری خو دکه‌ین ده‌نگی خو ب "نه‌خیر" بده‌ن (ئین ئارتی، ۸ ته‌باخ ۲۰۱۷).

نه‌ بتنی به‌ری ئەنجامدانا ریفرااندومی یا به‌رده‌وام بو، به‌لکو هه‌تا رۆژا ریفرااندومی و پشی ۲۵ ی ئه‌یلۆلی ژی به‌رده‌وام بو، ده‌ما رۆژا ریفرااندومی که‌نالی دی مژویلی فه‌گۆه‌استنا پرسی بون، که‌نالی ئین ئارتی د بولته‌نا خو دا ئاماژه‌ی ب په‌یامین ئی لقینی دکر، ئیک ژ وان په‌یامان ئەفه‌ بو: "لقینا" نه‌خیر د نوکه‌دا" داخواری ژ کومسیونا هه‌لبژارتنان دکه‌ت ئەنجامان په‌ت بکه‌ن، داخواری ژ کومه‌لگه‌ها نیفده‌وله‌تی دکه‌ن ئەنجامین هه‌لبژارتنی قه‌بیل نه‌که‌ن، و سه‌باره‌ت ب درێژکرنا ده‌می هه‌لبژارتنی، یا پیدی نه‌بو، تنی بو وی یه‌کی بو داکو سه‌خته‌کاری به‌ینه‌ کرن. "هه‌روه‌سا ئاماژه‌ی ب وی چه‌ندی ژی دکرن، کو ئەنجامین هه‌لبژارتنان باوه‌ری پی کری نین، سه‌خته‌کاری تیدا هاتیه‌ ئەنجامدان (ئین ئارتی، ۲۵ ئەیلۆل ۲۰۱۷). رۆژا شازده‌ی ئوکتوبه‌ری به‌روفاژی که‌نالی دی، ئین ئارتی هه‌ردوک پارتین ده‌سته‌هلاتیدا ئەو ژی پارتی دیموکراتی کوردستان و یه‌که‌تی نیشتمانی کوردستان ب تاوانبارین رویدانا شازده‌ی ئوکتوبه‌ریدانه‌ دیارکرن. و هه‌مان ده‌م دا ئاماژه‌ی ب وی چه‌ندی ژی هاتیه‌ کرن کو هه‌ردوک پارتین د ده‌سته‌هلاتیدا به‌ره‌فانی ژ ئاخێ نه‌کرن، کو هاریکاریین ده‌ره‌کی بو به‌ین، نه‌ ئیک گوتارییا حزین کوردی ژی ل که‌رکۆکی ئەگه‌ره‌کی سهره‌کی بو ئەم که‌رکۆکی ژ ده‌ست بده‌ین (چاڤیکه‌فتن دگه‌ل به‌پرسی ئین ئارتی، ۲۹/۴/۲۰۲۵). ده‌مان شه‌فیدا، شاشوار عه‌بدولواحد سهرۆکی لقینا نه‌خیر، د لیدوانه‌ کیدا بو که‌نالی ئین ئارتی گۆت "چه‌ندین جاره‌ ئەف حه‌زه‌ کارساتین ب فی شیوه‌ی ب سهری فی ملله‌تی دئین، بازگانی ب خوینا خه‌لکی مه‌ دکه‌ن، دقیت ئەم هه‌می خه‌لکی کوردستانی، ژ زاخو هه‌تا خانه‌قینی فی چه‌ندی قه‌بیل نه‌که‌ین" (ئین ئارتی، ۱۶ چریا ئیک ۲۰۱۷). د چاڤیکه‌فتنه‌ کیدا به‌پرسی که‌نالی ئین ئارتی ل ده‌وکی بریار نیروه‌ی ئاماژه‌ی ب شازده‌ی ئوکتوبه‌ری ده‌ت دیژیت:

ده‌می ئەنجامدانا ریفرااندومی نه‌ پی گونجایی بو و باشتین به‌لگه‌ ژی لسه‌ر ئاخفتنا مه‌ ژده‌ست دانا ۵۱٪ ئاخا کوردستانی بو ئەگه‌ر هه‌وین بچه‌ روی زانستی دقیا با ئەم و ده‌زگه‌هی مه‌ هاتباینه‌ خه‌لاتکرن، چونکی مه‌ بو قیادا کوردی و هه‌می دنیایدا دیارکرن کو فی بریاری مه‌ترسی یا لسه‌ر قه‌واری هه‌ریمی یا هه‌ی (چاڤیکه‌فتن، ۲۹/۴/۲۰۲۵).

ب گشتی هەر ژ راگه‌هاندنا ئەنجامدانا رێفراندومی ب شیوه‌کی فه‌رمی ژ لایێ ئەنجومه‌نی بلندی رێفراندومیته، په‌ياما که‌نالی ئین ئارقی ل ده‌ستپێکی دگه‌ل وی چه‌ندی بو کو ماوی رێفراندومی یی دروست نینه و دفتیت به‌یتته پاش ئیخستن، لی د ماوی پتر نێزیکبونا رێفراندومیته و ب تایبه‌تی هه‌یقه‌کی پیش ئەنجامدانا رێفراندومی، ئیدی په‌ياما که‌نالی ئین ئارقی رونا بو، لقینا "نه‌خیر د نوکه‌دا" راگه‌هاند، پشتگیریا وی چه‌ندی دکر خه‌لک بجیته‌ لسه‌ر سندوقان و ب ده‌نگی نه‌خیر ده‌نگی خو‌ بدەن. زنده‌باری فی چه‌ندی، ل رویدانا شازده‌ی تشرینا ئیکتیدا هه‌ردوک پارتین ده‌سته‌لاتدار، پارقی دیموکراتی کوردستان (PDK) و ئیکه‌تیا نیشتمانی کوردستان (PUK) ب نه‌ پارستنا ۵۰٪ ژ ئاخا هه‌ریمی و راده‌ستکرنا وی بو دوژمان تاوانبار کرن، ئەو رویدان ب ده‌رئه‌نجامی بریارین خه‌له‌تین هه‌ردوک پارتان قه‌له‌مدا.

ئه‌نجام:

د ئە فی قه‌ کۆلینیدا، دیار دبیت کو میدیا کوردی ب شیوه‌کی به‌رفه‌ر کار لسه‌ر که‌یسا رێفراندومی کریه، که‌نالی روادا و کوردستان ۲۴ ئی پشته‌فانیا رێفراندومی کریه. ل لایه‌کی دی که‌نالی ئین ئارقی دگه‌ل ده‌نگی نه‌خیر بویه، و که‌مپینا "نه‌خیر د نوکه‌دا" راگه‌هاندییه. ل لایه‌کی په‌يامین سیاسی یین حزبان ژ ئیکگرتنی بو نه‌ ئیک بونی چوینه، لایه‌کی دی ده‌نگی نه‌خیر بلند بویه، له‌ما مه‌ ب رونی په‌يامین هه‌رسیک که‌نالان د ئە فی قه‌ کولینی دا ب وردی باس کریه. دیار دبیت کو میدیا کوردی د که‌یسا رێفراندومیته ئیک ده‌نگ نه‌ بویه، نه‌ ئیکگرتنا که‌نالین وه‌ک نمونه‌ هاتینه وه‌رگرتن ب رونا و ئاشکه‌ر یا دیاره، ئە ف چه‌نده‌ بی گومان کاریگه‌ری لسه‌ر میدیا و ده‌سته‌لاتا وه‌لاتین جیران هه‌ بویه، ئانکو ئە گه‌ر ب رونی دیاربه‌کین، که‌نالین کوردی یین مه‌ وه‌ک نمونه‌ وه‌رگرتین نه‌شیاینه په‌يامه‌کا وه‌که‌ه‌ف ئاراسته‌ بکه‌ن و دویر بویه ژ نیشتمانی بونا په‌ياما رێفراندومی، ئە فه‌ وی چه‌ندی دیارده‌کت میدیا کوردی، میدیا به‌ک نیشتمانی نه‌ بویه به‌روفاژی فی چه‌ندی په‌يامین که‌نالین کوردی حزبا به‌تی پێته‌ دیاره و په‌يامین مه‌ شروقه‌ کرین دا دیدربیت کو میدیا کوردی نه‌ میدیا به‌ک ئیکگرتی یه، نه‌ ژ ی بی لایه‌نه.

ل لایه‌کی دی، ل گوره‌ی ئەوان چافپیکه‌فتنن مه‌ ئەنجامداین، ب تایبه‌تی ژ هه‌ردوک که‌نالین روادا و کوردستان ۲۴ ئی په‌يامین وانا دا گوه‌ورین به‌سردا ده‌یت، لایه‌نگری پێته‌ دیاره ب تایبه‌تی د رویدانا شازده‌ی ئوکه‌ته‌به‌ریدا، ژبه‌ر کو پیش رویدانا شازده‌ی ئوکه‌توبه‌ری، میدیا کوردی ب تایبه‌تی هه‌ردوک که‌نالین ناڤه‌ری ئیکگرتنا حزبی دئینانه‌ پیش چاف و سه‌ره‌رای کیشین سیاسی یین دناقا هه‌ریمی دا هه‌ین، رولی پارتین سیاسی و ئیکگرتنا وان به‌رز دنرخاندن، لی ئە فی ئیکگرتنی گه‌له‌ک قه‌نه‌ کیشا ل رویدانا شازده‌ی ئوکه‌توبه‌ری دا، لایه‌نگریا سیاسی ب تمامی په‌يامین ئە فان که‌نالان دا دیاربون، لی د چافپیکه‌فتنندا، ئەو فی چه‌ندی ره‌دکه‌ن، دیار دکه‌ن کو د که‌یسا رێفراندومیته فان هه‌ردوک که‌نالان بشیوه‌کی بی لایه‌ن و وه‌ک که‌ناله‌کی نیشتمانی کارکریه، نه‌ وه‌که‌ه‌فیا ناما میدیا کوردی ب تایبه‌تی ل رویدانا شازده‌ی ئوکه‌توبه‌ری دیار بویه، ئە فه‌ ژ وی چه‌ندی دیار دکه‌ت کو میدیا کوردی نه‌شیایه‌ وه‌ک میدیا به‌ک نه‌ته‌وه‌ی کاربه‌کت، و نه‌شیایه‌ خو‌ ژ کارتیکنین حزبی دویر بئخیت و کار بو سه‌رئیکه‌ستنا رێفراندومی به‌کت. د هه‌مان ده‌مدا ئە گه‌ر به‌ین فی نه‌ ئیکگرتنا میدیا ب هه‌لسه‌نگین دی بین کو کاریگه‌ری لسه‌ر وه‌لاتان ژ هه‌ بویه، ب گشتی میدیا ئە گه‌ر وه‌کی میدیا به‌ک نه‌ته‌وه‌ی کاربه‌کت، دشیان دا یه‌ په‌يامین ستراتیجی و کارین ستراتیجی ژبو وه‌لاته‌کی یان هه‌ریمه‌کا وه‌ک کوردستانی ئەنجام به‌ت، لی میدیا کوردی نه‌شیایه‌ فی چه‌ندی ئەنجام به‌ت و د رویدانا شازده‌ی ئوکه‌توبه‌ری ب رونی فی ئاخفتنا مه‌ به‌لگه‌دکه‌ت.

ژیدەر:

- ئېن ئارتى، (۲۰۱۷)، كورتهى ھەوال، نەخېر لە ئىستادا، <https://www.facebook.com/share/v/1Gy23kV5oT/> ۸ تەباخ، بكارئېنان(2025-01-28)
- ئېن ئارتى، (۲۰۱۷)، چيا حسين ريفه بهرئ گشتى پى ئېن ئارتى، مېھقان كامەران عەلى، راستەوخۆ، پانورامى ھەوالەكان، سلېمانى، ۵ تېرمەھى، بكارئېنان (2025-01-28).
- ئېن ئارتى، (۲۰۱۷)، يېزەر ديارى ئەنوەر، مېھقان (دلاوەر ئازگەرى)، گەشتا نوچەيان، نوپنەرى حكومەتى ھەرېم لە يەكيتى ئەوروپا: سەربەخۆى كوردستان واتە دابەشكردنى عىراق، <https://www.facebook.com/share/v/166cYVqge7/> ۲۷ نېسان، بكارئېنان (2025-01-25).
- ئېن ئارتى، (۲۰۱۷)، خاوەن قەرەداخى، استەوخۆ، پانورامى ھەوالەكان كۆمىسيۆنى ھەلپەزاردنەكان رايگەياندا، پرۆسەى ريفراندۆم بە سەرکەوتوى ئەنجام دراو و كەمتر لە ۷۲ كاتژمىرى ديكە، سلېمانى، پانورامى ھەوالەكان، ۲۵ ئەيلۆل، <https://www.facebook.com/watch/?v=1645814652131263> (2025-01-31).
- ئېن ئارتى، (۲۰۱۷)، مېھقان: ھوشيار عومەر، پېشكيشكار (چيا حسين ريفه بهرئ گشتى پى ئېن ئارتى، بەرنامى پانوراما، ھوشيار عومەر: ئەنجامدانى ريفراندۆم لە قومار خەتەرتەرە، <https://www.facebook.com/watch/?v=1633587176687344>، ۱۶ ئەيلۆل، بكارئېنان(2025-01-27).
- ئېن ئارتى، (۲۰۱۸)، پيامنېر ئاسو ئەحمەد، بزەنن ئەو ھاوئالتىيەى كەركوك چۆن باسى ۱۶ى ئۆكتۆبەر و پارتي و يەكيتى دەكات، <https://www.facebook.com/watch/?v=2143086399344116> ۱۶ چريا ئىككى، بكارئېنان (04-02-2025).
- ئېن ئارتى، (۲۰۱۷)، ئېن ئارتى، شاوار عەبدولواحد، شازدەى ئۆكتۆبەرى، بەلگە ناما شازدەى ئۆكتۆبەرى، https://youtu.be/6t_99GSwKQ4?si=H6PcxbaYJtRiGckG ۱۶ چريا ئىككى، بكارئېنان(2025-02-06).
- ئېن ئارتى، (۲۰۱۷)، كەمپىنى "نەخېر لە ئىستادا" لە ئاستى دەرەو كاردانەوہى لېكەوتوہتەوہ و ميديا جيھانىيەكان بە گرنگىوہ باسى دەكەن، ئېن ھاوس، <https://www.facebook.com/share/v/19cEjUsaCa/>، ۱۴ ئەيلۆل، بكارئېنان (2025-01-28).
- ئېن ئارتى، (۲۰۱۷)، ئېن ھاوس، شاسوار عەبدولواحد - سەرۆكى قەوارى جولانەوہى "نەخېر لە ئىستادا": رەنگە داوى ريفراندۆم لە ھەرئىمى كوردستاندا جەنگ دروست بېت و كيشەى داراپى زياتر بېت، سلېمانى، <https://www.facebook.com/watch/?v=1629694180409977>، ۱۳ ئەيلۆل، بكارئېنان(2025-01-31).
- ئېن ئارتى، (۲۰۱۷)، سارا جەلال نەجم يېزەر، ئوميد حەمە عەلى - ئەندامى پەرلەمانى كوردستان- گۆران، گەشتا نوچان، ئايا ھەلومەرجى ناوخۆى و دەرەكى لەبارە بۆ ئەنجامدانى ريفراندۆم گەفتوگۆ لەوبارەوہ، <https://www.facebook.com/share/v/14iLNVx2H3/> ۱ تېرمەھى، بكارئېنان(2025-01-26).
- ئېن ئارتى، (۲۰۱۷)، پرىس كونفرانس، راستەوخۆ، سلېمانى، كۆنفرانسى رۆژنامەنوسى راگەياندى جولانەوہى "نەخېر لە ئىستادا، سلېمانى، (2025-01-31) ۸ تەباخ، بكارئېنان. <https://www.facebook.com/watch/?v=1589082194471176>
- ئېن ئارتى، (۲۰۱۷)، كەرنەفالى نەخېر دنوكەدا، شاسوار عەبدولواحد - سەرۆكى قەوارى جولانەوہى "نەخېر لە ئىستادا": دەسەلتداران دنيا دەكەينەوہ، ئەو شۆرشەى دەستمانپېكردوہ لېرەدا نايوہستېن، سلېمانى، <https://www.facebook.com/watch/?v=1625036424209086> ۹ ئەيلۆل، بكارئېنان(2025-01-31).
- ئېن ئارتى، (۲۰۱۷)، خاوەن قەروداخ و چيا مەجيد، يېزەر، گەشتا بەرفرەھا نوچەيان، ستەوخۆ، گەشتى ھەوالەكان كاتژمىر ۰۸:۰۰ عەمار حەكيم رايگەياندا، ھەمو ھەولەكانيان دەخەنەگەر بۆ رېگريگردن لە ئەنجامدانى ريفراندۆمى ھەرئىمى كوردستان، <https://www.facebook.com/watch/?v=1550170005029062> ۵ تېرمەھى، بكارئېنان(2025-01-26).
- ئېن ئارتى، (۲۰۱۷)، پېشكيشكار كارزان عومەر، مېھقان شورەش حاجى، بەرنامى ناوتوى، راستەوخۆ، ناوتوى مەرچەكانى گۆران چيە بۆ ئەنجامدانى ريفراندۆم؟ <https://www.facebook.com/watch/?v=1521658731213523> ۱ خزيران، بكارئېنان(2025-01-26).
- بارزانى، مەسعود (۲۰۲۱)، بو ديروكى، چاپا ئىككى، چاپخانا روکسانا، ھەولېر شاباتا، ۲۰۲۱، لا ۱۱۸
- بارزانى، مەسعود (۲۰۲۱)، بو ديروكى، چاپا ئىككى، ھەولېر شاباتا، لا ۱۱۴

- گه گێ کوردستان، (2020) GK ريفراندم و لیکه و ته کانی 16 ی ئۆکتۆبەر، https://youtu.be/hYMUmXo4dNQ?si=VsVP_jjgCtw5KU_V، 2020-04-19.
- کوردستان 24، (2017)، سه رۆک بارزانی: ئاماده نین کاتی ئه نجامدانی ريفراندم دوابخهين، <https://www.facebook.com/share/v/15qt9H91tB/> 9 ته باخ، بکارئینان (2025-01-18).
- کوردستان 24، 8 ته باخ (2017)، سۆزان شه هاب: ته گهر بمرم له برسان و پيستم به سه ر ئيسقانمه وه بنوسی له گه ل (به لێ) دام"، <https://www.facebook.com/share/v/1PSKQzaBk4/>، 2017-8 Kurdistan 24- کوردستان 24، (2017)، کوفان عيزه ت، يژه و، کوردستان 24، لايف، رومالا روژا دهنگدانی، ئه رشيفی کوردستان 24، ئه ربيل، 25 ئه يلؤل، وه رگرتن 2025-01-22
- کوردستان 24، (2017)، سوران کامهران، و ئيرای هه ره شه کانی به غدا ريفراندم له که رکوک ئه نجامده دري ت، <https://www.facebook.com/share/v/18JY7mK4FK/>، فێ تی، 22 تيرمه هي، بکارئینان (2025-01-18)
- کوردستان 24، (2017)، مه لا به ختيار: به ژداری له هيچ کوبونه وه يه ک ناکم، نوچه ژ ئه رشيفی کوردستان 24، 18 چريا ئيکی، بکارئینان 2025-02-10
- کوردستان 24، (2017)، کوسه رت ره سول په يامه ک له به اری به ده سه تيوه ردانی که رکوک به لاوده کاته وه، نوچه، ئه رشيفی کوردستان 24، 18 چريا ئيکی، بکارئینان 2025-02-10
- کوردستان 24، (2017)، په يامنيز مه سعود محمد، نو تيرين زانیاری له به اری سه رکه و ته کانی پيشمه رگه و زيانه کانی هه شدی شه عی، که رکوک، <https://youtu.be/Ou7cnDtmH6w?si=HiTRh3MpJCbFeyMt> 26 چريا ئيکی، بکارئینان (2025-02-07)
- کوردستان 24، (2017)، چه کدار جه مال، دهوک، شه قين ريفراندم ل دهوکی، لايف، ئه رشيفی کوردستان 24، 2017، 23 ئه يلؤل، بکارئینان (2025-01-22).
- کوردستان 24، (2017)، گوتارا سه روک بارزانی، ده به اری 16 ی ئۆکتۆبه ری، ئه رشيفی کوردستان 24، 2025-02-09، 18 چريا ئيکی، بکارئینان.
- کوردستان 24، (2017)، په يامنيز هوشمه ند سادق، که رکوک، خيانه تا شازده ی ئۆکتۆبه ری، ئه رشيفی کوردستان 24، 16 چريا ئيکی، بکارئینان (2025-02-07).
- کوردستان 24، (2017)، پيشکيشکار ئوميد عه لی، مي هشان شاخه وان عه بدولا، شاخه وان عه بدوللا: ئيران هاته که رکوک، <https://youtu.be/iltCBCNuGto?si=ImIDjTSYuCVnFT-t> 16 چريا ئيکی، بکارئینان (2025-02-07)
- کوردستان 24، (2018)، باسی روژ، پيشکيشکار يادگار فايق، مي هشان نه جمه دين که ريم، نه جمه دين که ريم - ره وشي که رکوک دوای روداوه کانی 16 ی ئۆکتۆبه ر، <https://youtu.be/VVUcXGUblTc?si=mRzDzLZpBg32No31> 13 کانونا دوپی، بکارئینان (2025-02-09)
- روداو، (2017)، ده رباز سالج، ئه نجومه نی بالای ريفراندم: گشته پرسى دواناخري ت، 23 ئه يلؤل، <https://www.rudaw.net/sorani/kurdistan/2309201712> بکارئینان (2025-01-07)
- روداو، (2017)، ره نجه جه مال، هه لمه تی پيشوازيکردن له گشته پرسى له هه ولير، 4 ئه يلؤل، <https://www.facebook.com/share/v/15aWcWcBxa/>، (2025-01-09).
- روداو، (2017)، پشتی په رده ی هيرشه که ی که رکوک و کسانه وه ی پيشمه رگه، <https://www.facebook.com/share/1Eaag4iR44/> 32 چريا ئيکی، بکارئینان (2025-01-13)
- روداو، (2017)، پارتي: هيواخوازين له سالی نويدا فشار و سزای ناره وای سه ر گه له که مان هه لبيگرتين، <https://www.rudaw.net/sorani/kurdistan/3112201714> 31 کانونا ئيکی، بکارئینان، (2025-01-15).
- روداو، (2017)، بارزانی بو به غدا: داوا ده که م ده رگای گه توگو دانه خه ن، ته گينا هه ر سزايه ک بدرين خو له ئه نفال و کيميا بار، <https://www.facebook.com/share/v/1X9aHunj7d/>، 26 ئه يلؤل، بکارئینان (2025-01-11).
- روداو، (2017)، مه لا به ختيار: 50 ساله خه و به (سه ره خو پيه وه) ده بينم و 48 ساله خه با تي بو ده که م، <https://www.facebook.com/share/v/1DtqZw5GWe/>، 25 ئه يلؤل، بکارئینان (2025-01-11).
- روداو، (2017)، ده رباز سالج، په کي تي: بو چونی خو مان له به اری گشته پرسى به بارزانی و پارتي را گه ياندوه، <https://www.facebook.com/share/15xzndLjwr/>، 23 ئه يلؤل، بکارئینان (2025-01-07).

روداو، (٢٠١٧)، هیوا حسامه‌دین، دوایین بۆچونی خه‌ئکی که‌رکوک 48 کاژیر پێش گشتپرسی، ٢٣ ئەیلۆل، <https://www.facebook.com/share/v/1635mePh9X/>، (2025-01-10).

روداو، (٢٠١٧)، قه‌یس خه‌زه‌لی: پێویسته‌ بافل تاله‌بانی و لاهور شیخ جه‌نگی له‌به‌رامبه‌ر پاشه‌کشه‌ له‌ که‌رکوک و هاوکاریکردنی هێزه‌ عێراقیه‌کان خه‌لتبکرتن و عه‌بادی موچه‌ی هێزه‌کانیان بدات، ١٩ چریا ئیکێ، <https://www.facebook.com/share/p/15ZBgW85AW/>، (2025-01-14)

روداو، (٢٠١٧)، مه‌جید نزامه‌دین گلی، ئەنجومه‌نی ئاسایش نیگه‌رانی له‌ روداو‌ه‌کانی که‌رکوک دهرده‌بریت، <https://www.rudaw.net/sorani/world/181020176>، ١٨ چریا ئیکێ، بکارئینان (2025-01-14).

روداو، (٢٠١٧)، هه‌ردی محمد عه‌لی، حیزبه‌ کوردستانیه‌کانی که‌رکوک ئاماده‌کاریه‌کانی گشتپرسی تاوتوی ده‌که‌ن ١٧ ئەیلۆل <https://www.rudaw.net/mobile/sorani/kurdistan/1709201720>، بکارئینان (2025-01-08).

روداو، (٢٠١٧)، سه‌لاحه‌دین به‌هائه‌دین: هه‌یچ کۆسپێک له‌ ده‌نگدان به‌ "به‌ئێ" ساردمان ناکاته‌وه‌ <https://www.rudaw.net/sorani/kurdistan/2309201731>، ١٧ ئەیلۆل، بکارئینان (2025-01-08)

روداو، (٢٠١٧)، مالیکی: سوپاسی ئه‌و لایه‌نه‌ کوردیه‌بانه‌ ده‌که‌م که‌ سه‌لماندیان دژی دابه‌شبوونی ولاتن، ١٦ چریا ئیکێ، <https://www.facebook.com/share/19qZeHdFLM/>، (2025-01-13).

روداو، (٢٠١٧)، په‌رله‌مانتاریکی گۆران ده‌قی رینکه‌وتنی بافل تاله‌بانی و هادی عامری بڵاوده‌کاته‌وه‌، <https://www.facebook.com/share/14AjbUsH26/>، ١٦ چریا ئیکێ، بکارئینان (2025-01-14).

روداو، (٢٠١٧)، به‌ختیار قادر، 14 برا له‌ #سۆران پێشمه‌رگه‌ن برا گه‌وره‌که‌یان قسه‌ بۆ روداو ده‌کات و ده‌ئێ: به‌ئێن دوپاته‌ده‌که‌ینه‌وه‌، ده‌ئێن به‌ئێ بۆ سه‌ریه‌خۆی کوردستان <https://www.facebook.com/share/v/1DSxdW91vd/>، ١١ ئەیلۆل بکارئینان (2025-01-09).

روژنامه‌ ئه‌فرو (٢٠١٧)، مه‌لا احسان سه‌روکی ئیکه‌تیا زانایان لقی ده‌وکی، پێ دژی رێفراندومی بیت خو فروشه‌ و نابیت ل فی وه‌لاتی بیت، چاڤپیکه‌فین دگه‌ل به‌رپرسی روداو له‌ سه‌نته‌ری ده‌وکی ناسر علی، ٢٢/٤/٢٠٢٥، چاڤپیکه‌فتنکه‌ر فه‌کوله‌ر. چاڤپیکه‌فتن دگه‌ل به‌رپرسی که‌نالی ئین ئارتی ل ده‌وکی بریار نێروه‌ی، ٢٩/٤/٢٠٢٥، چاڤپیکه‌فتنکه‌ر فه‌کوله‌ر. چاڤپیکه‌فتن دگه‌ل به‌رپرسی مه‌لبه‌ندئێ ئیکه‌تی ل ده‌وکی جه‌مال یوسف، ٨/٥/٢٠٢٥، چاڤپیکه‌فتنکه‌ر فه‌کوله‌ر. چاڤپیکه‌فتن دگه‌ل په‌یامنێری کوردستان ٢٤ ماهر یوکسه‌ل، ١٧/٣/٢٠٢٥، چاڤپیکه‌فتنکه‌ر فه‌کوله‌ر.

په‌که‌یمیدیا (٢٠٢٣)، 16 ی ئۆکتۆبه‌ر پیلانی پارقی بو دژی که‌رکوک و خاکی کوردستان، <https://pukmedia.com/KS/Details/198159>، ١٦ چریا ئیکێ، ٢٠٢٥-٤-٢١.

davutglu, ahmed, (2016), stratejik derinlik , 110 baski, istanbul, p 12.

CCN, August 7 (2014). Jim Sciutto Anchor and Chief National Security Analyst, Barack Obama, Obama authorizes 'targeted airstrikes' in Iraq to counter militants,

<https://www.cnn.com/2014/08/07/world/iraq-options/index.html>, August 7 , used.(30-01-2025)

Rudaw, (2017), Finlandiya'dan self-determinasyon vurgusu,

<https://www.rudaw.net/mobile/turkish/world/270920173>, 27 sptember , used.(2024,11,22)

Rudaw, (2017). MASHALAH DEKAK, Hukukçular: Referandum sonucu tanınacaktır,

<https://www.rudaw.net/turkish/kurdistan/240920175>, 24 Eylül , used.(2024,11,22)

Rudaw.(2017), ABD'ye 'bağımsızlığı tanıyın' çağırısı,

<https://www.rudaw.net/turkish/world/270920175>, 2017, (2024,11,22) 2017-9-27

Rudaw, (2017), Katalonya'dan Başkan Barzani'ye tebrik,

<https://www.rudaw.net/turkish/kurdistan/260920177>, 24 Eylül, used.(2024,11,22)

Rudaw.25 Eylül(2017), Rekar aziz, rudaw, 2017, Uluslararası toplumdan referanduma destek

büyüyor, <https://www.rudaw.net/turkish/kurdistan/250920173-amp>, 25 Eylül, used 2024,11,22.(

Rudaw.27 Eylül(2017), Rusya: Kürtlerin devletleşme isteğine saygı duyuyoruz

<https://manage.rudaw.net/turkish/world/27092017>, 27 Eylül, used

- .(2024,11,22)
- Beckers, Kathleen, Stefaan Walgrave, and Hilde Van den Bulck, (2018), "Opinion Balance in Vox Pop Television News." *Journalism Studies* , 19 (2): 284–96.
- Cerbino, Beletotti, (2020), *Between public and private media towards a definition of community media*.
- Eagly, & Chaiken,(1993), *The psychology of attitudes*, Harcourt Brace Jovanovich College.
- Gulf news.(2014), *turkiye driven by agreed, in kurdish oil row:Iraqi deputy pm available online *zobier book* , <https://www.facebook.com/share/v/12GvCbFcaij/>, 2025-01-25 received
- Happer,c and Philo,g.(2013), *The Role of the Media in the Construction of Public Belief and Social Change*, Glasgow University Media Group, University of Glasgow, Glasgow, United Kingdom, p1.
- Hoag, Anne, (2008), *Measuring media entrepreneurship*, *International Journal on Media Management*, 10, 74–80.
- Kumar, Kavel, (2008), *Mass communication in India*, Mumbai: Jaico Publishing House.
- Kunda, Z,(1990), *The case for motivated reasoning*, *Psychological Bulletin*, 108(3),pp 480–498.
- Mustafa , Mohamad (2016), *iran is role in kurdistan region al jazeera*, available online, p5
- Philo, (2008), *Active audiences and the construction of public knowledge*, *Journalism Studies*, 9(4), 535-544 doi: <http://dx.doi.org/10.1080/14616700802114217>
- Pushparaj, A, (2014), *An essay on the role of media*, <http://www.publishyourarticles.net/eng/articles/anessayontheroleofmedia>.
- Pushparaj, A, (2014), *An essay on the role of media*, <http://www.publishyourarticles.net/eng/articles/anessayontheroleofmedia>
- Rajan, M, (2011) .*Media in modern India*, New Delhi: Deep and Deep publication.
- Soroka, Stuart, Dominik A, Stecula, and Christopher Wlezien, (2015). "It's (Change in) the (Future) Economy, Stupid: Economic Indicators, the Media, and Public Opinion." *American Journal of Political Science*, 59 (2): 457–74.
- Van Aelst,Peter, andStefaan Walgrave,(2011), "MinimalorMassive ThePolitical Agenda-Setting Power of the Mass Media According to Different Methods." *The International Journal of Press/ Politics* 16 (3) , 295–313.